

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԳԱՆԴԷՍ

ՀԱՏՈՐ ԿԷ.

14

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ԹԻՒ 46

1914

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱԲԱՏԲ

ԱՂՕԹԲ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԲԱՆԱՍԵՂՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՂԱՆ ԱՐԵՐՈՒՆԻ

«ՆՈՐ ԵՐԿԻՐԸ» (Ոտանաւոր)

Կ. Յ. ՊԵՇԿԵՐՈՒԹԻՐԵԱՆ

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՎԵՐ. Կ. ՅՈՎՀԱՆ Յ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՔԱՐ

ԴԵՌԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մ. Ս.

ԱՌԻԻՄԻՆ ԲԵՐՆԷՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՒՄ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ

ՓՐՈՅ. Յ. Յ. ՄԱՆԻՍԱՃԵԱՆ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ

ՓԱԻՍՏՈՍ ԲԻԻԶԱՆԴԱՅԻ

ՓՐՈՅ. ՏՈՔԹ. ՊԱԶԻԼ ԽԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ

Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԵՆՈՍԵԱՆ

ՊԱՅՊԸԼ ՀԱՌԻՍ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՄԻԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏՈՐ ԿԷ.

— Կ. ՊՈԼԻՍ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14, 1914 —

ԹԻԻ 46

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Կատերազմական գործողութեանց մասին
որ հրատարակութեան կը տրուին պաշ-
տան հակիրճ եւ որոշ զեկոյցներ։ Այս զե-
կոյց կը պարունակեն ամէն ինչ որ զինուո-
թի խանութիւնները յարմար կը դառնան
հանրութեան։ Պատերազմիկ տէրու-
թի իրաւունք ունի խիստ կերպով հսկե-
լատարակուած լուրերու վրայ, քանի որ
եւ սոստ զրոյցներ եւ կամ անդգուշու-
թիւն հանուած իրողութիւններ կըր-
պիւր ծրագիրներու գաղտնիքը մատ-
նամիներու եւ կամ խանդարել կարեւոր
թիւններ։ Այս է պատճառը որ այլեւս
որոշ լրագրական թղթակիցներու որ-
ոշ գործողութեան գիծերուն եւ անգի-
տրտաններու պէս երեւան հանեն ինչ որ
շաբաթագրական պահել։

Կատերազմական պարտականութիւն մըն
այն ժողովուրդներուն համար որոնք

պատերազմիկ տէրութիւններէն մէկին կամ միւ-
սին կը պատկանին, բաւականանալ պաշտոնա-
պէս զեկուցուած լուրերով եւ անձնատուր չըլ-
լալ տարապայման հետաքրքրութեան որ թէեւ
բնական ըլլայ՝ չդադրիր երբեք դատապարտելի
ըլլալէ։ Մեր ազնիւ ընթերցողները այս իրողու-
թիւնը միտք բերելով ներողամիտ պիտի ըլլան
մեզի, եթէ այս սխալակներուն մէջ անկարող ըլ-
լան դանել բան մը աւելի քան ինչ որ կը
գտնուի ուրիշ թերթերու մէջ։ Մենք միայն
պիտի խնդրենք որ այս արտասովոր օրերուն
մէջ աւելի քան երբեք լուրջ ու խոհեմ ըլլայ
ամէն քաղաքացիի ընթացքը։ Հաւատ չընծա-
յինք զրոյցներու եւ զգայացունց լուրերու եւ
զբաղինք որքան որ կարելի է՝ մեր առօրեայ
գործերով։ Թողունք որ ծովու եւ ցամաքի
վրայ սնունք վարեն գործողութիւնները որոնց
յանձնուած են նաւատորմ եւ բանակ, իսկ մենք
խօսքով ու գործով մեր պարտականութիւնը
կատարելու ջանադիր ըլլանք։

Պատրիարքական օրջաբերականը

Ուրիշ տեղ կը հրատարակենք Պատրիար-
քական չըջաբերականը, որով ամէն Հայ կը հրա-
ւիրուի կատարել իր պարտքը իբր հաւատարիմ
քաղաքացի եւ անձնուէր դաւակ հայրենիքին։
Զկայ Հայ մը որ չզգայ անհրաժեշտ կարեւո-
րութիւնը այս հրաւերին։ Երբ պատերազմ կը
մղէին օտար տէրութիւններ օտար տէրութիւն-
ներու գէմ, մենք իբր չէզոք կրնայինք նայիլ
պայքարին վրայ եւ պարտական չէինք մէկ կամ

միւս կողմին նպատակը կամ աննպատ դիրք թունել եւ ընթացքի հետեւիլ: Կացութիւնը փոխուեցաւ սակայն այն վայրկեանին, երբ մեր տէրութիւնն ալ մտաւ ռազմիկներու շարքին մէջ եւ մեր երկիրը դարձաւ թատր պատմական դէպքերու: Պատասխանատուութեան բնոր կը ծանրանայ հիմա ամէն քաղաքացիի վրայ եւ տարակոյտ չկայ որ Հայը՝ իր դարաւոր փորձառութիւններէն խրատուած եւ զօրացած լուրջ ու աննկուն նկարագրով՝ պիտի կատարէ իրմէ ակնկալուած դերը այս պատմական օրերուն մէջ:

Փորձի օրեր

Եւ այս օրերը փորձի օրեր պիտի ըլլան: Հիմա յայտնի պիտի ըլլայ իրական արժէքը այն բոլոր հաւաստումներուն եւ հայրենասիրական մեծաբարբառ յայտարարութիւններուն որոնցմով լեցուցինք միջնադարը այնքան տարիներ: Ոչ եւս խօսքի՝ այլ գործի ժամանակն է որ կը սկսի: Խօսքով ազգասէրները կը քաջութիւն առնէին եւ տեղի կու տան անոնց որ գիտեն լուրջ վայրկեաններու մէջ ծառայել հայրենիքին եւ զոհուիլ ազգին համար: Ինչ իմաստութիւն, ինչ տոկունութիւն, ինչ հասունութիւն որ կը ցանք ամբարել խաղաղութեան տարիներուն մէջ՝ այսօր երեւան պիտի ելլեն եւ գործեն մեղի ի նպատ: Այսօր պատեհութիւն ունինք գործով ցոյց տալու մեր բոլոր հայրենակիցներուն թէ մենք ոչ ոքի թշնամի ենք եւ ոչ ոքի նախանձող, թէ զգայնիլ ազգամոլութեամբ չէ որ լեցուած են մեր սրտերը, այլ անկեղծ սիրով ամէնուն հանդէպ: Մեր երջանկութիւնը եւ մեր շահը կը փնտռենք ամէնուն երջանկութեան եւ շահուն մէջ:

Պատեհութիւն եւ խաղաղութիւն

Այսպէս ուրեմն եթէ խաղաղութեան օրերու աշխատանքը եւ զարգացումը պատրաստեցին մեզ պատերազմի օրերուն համար, պատերազմի օրերուն մէջ հաւատարիմ հաստատամտութեամբ կարող պիտի ըլլանք սպասել այն օրուան, երբ խաղաղ աշխատութեան եւ անարգել զարգացման մէջ ցոյց պիտի տանք մեր արժանիքը:

ՀԱՌԱՏՔ

Եթէ հաւատքը՝ Բրիտանիական իմաստով՝ ըլլար սոսի հաւանիլ վկայութեան, անհաւատութիւնը յանցանք չէր ըլլար, վասն զի անհաւատները պիտի կրնային ըսել թէ բաւական վկայութիւն չեներկայուեցաւ իրենց: «Բերէք ձեր վկայութիւնը» պիտի ըսէին, «ապացուցէք ձեր դատը մեզի եւ մենք պիտի ընդունինք ու հաւատանք, բայց մինչեւ այն ատեն պէտք է ազատ թողուինք»:

Այս տեսութեամբ հաւատքը զուտ իմացական գործողութիւն է: Կարգ մը յայտարարութիւններ կ'ապացուցուին անստգիւտ վկայութեամբ, եւ միտքը կ'ստիպուի հաւանիլ իր գործողութիւնը կառավարող օրէնքներով: Սակայն ա՛յս է հաւատքի ճշմարիտ տեսութիւնը:

Արդ այդ բառը փրկութեան վարդապետութիւններուն առիթով կը գործածուի զուտ իմացական հաւանութենէ աւելի լայն ու աւելի խոր առումով: Կը գործածուի զԲրիտանոս ընդունելու, անոր յենու եւ անոր ապաւինելու իմաստով: Իմացական հաւանութիւն կրնայ ըլլալ զուտ վերացական ճշմարտութեան մը նկատմամբ, ինչպէս չափազիտութեան մէջ ճշմարտութեան մը՝ որ ուղղակի կամ մասնաւոր ազդեցութիւն չունի գործնական կեանքի վրայ: Սակայն Բրիտանիական հաւատքի առարկան վերացական ճշմարտութիւն կամ վարդապետական յայտարարութիւն մը չէ, այլ կենդանի անձ մը, նոյն ինքն Բրիտանոս: Իմացական ըմբռնման ընկերանալու է ուրիշ շատ բան: Պէտք է որ Բրիտանոսի հաւատանք, զինքն ընդունինք իբրեւ մեր Փրկիչը եւ ամբողջովին իրեն ապաւինինք:

Այս ամէնը կը ցուցնէ թէ հաւատքն, ըստ այս սահմանին, բովանդակ հոգիին մէկ գործն ըլլալու է: Հաւատքի մէջ, իմացականութիւնը զգայականութիւններուն եւ մանաւանդ կամեցողութեան հետ կը միանայ: Ամբողջ հոգին պիտի գործէ Բրիտանոսի հաւատալով: Այս չնշանակի թէ հաւատքը շատ բարդ եւ դժուարին բան է: Կատարելապէս պարզ եւ էապէս նոյն է սիրալիր այն վստահութեան հետ զոր մանուկ մը կը դնէ իր ծնողաց վրայ: Միայն թէ փրկարար հաւատքին մէջ մեր վստահութեան առարկան Բրիտանոս է:

Ինչո՞ւ այսքան կարեւորութիւն կ'ընծայուի

այս հաւատքին: Պատասխանը ուս է թէ այնպէս չինուած ենք որ հաւատքը միակ կերպն է որով կրնանք զԲրիստոս ընդունիլ: Միակ կերպը որով մարդկային հոգի մը կրնայ փրկուիլ՝ Բրիստոսի վստահիլ է: Ուրիշ ի՞նչ կերպ կայ: Հաւատքն է երեւակայելի միակ բանը որով մեղաւորը կրնայ Բրիստոսի միանալ: Հաւատքով յառաջ բերուած արդիւնքները չեն կրնար ուրիշ կերպով յառաջ բերուիլ: Հաւատքը մեղ կ'առաջնորդէ անձէ եւ անձնասիրութենէ հրաժարիլ, Աստուծոյ ապաւինիլ, Բրիստոսի վստահիլ մանաւանդ քան մեր անձերուն: Միտքը այս վիճակին հասնելու ուրիշ միջոց չունի, բայց հաւատքէ: Հաւատքը պարզ է, բայց զօրեղ: Ո՛րքան յաճախ չեղտեց զայն մեր Փրկիչը: Հաւատքն է որ կը փրկէր, կը բուժէր, լիններ կը շարժէր եւ կը բերէր բաղձացեալ սեւէ բարիք, ո՛րքան ալ մեծ ըլլար: «Քու հաւատքիդ պէս ըլլայ քեզի»:

Որովհետեւ հաւատքը բոլոր այս բաները կը բովանդակէ եւ վկայութեան հանդէպ զուտ իմացական հաւանութենէ շատ աւելի է, որովհետեւ բարոյագիտական այսքան ընդարձակ տարր մը ունի իր մէջ, մարդիկ պատասխանատու են իրենց անհաւատութեան համար ցորչափ մեղքը ոեւէ կերպով արգելք ըլլայ իրենց հաւատալուն: Արդարեւ, ո՛ւր որ հաւատալու պատեհութիւն եւ բնական ընդունակութիւն կայ, անհաւատութիւնն ընդհանրապէս արգիւնք է հաւատալու փափաքի չգոյութեան, փափաքի այդ չգոյութիւնն ալ իր կարգին՝ արդիւնք է անձնասիրութեան, աշխարհասիրութեան, հպարտութեան, չար ունակութիւններու, մոլար զգացումներու կամ ներքին մեղանշական բնութեան ուրիշ արտայայտութեան մը: Անաստուածութեան միշտ կ'ընկերանայ բարոյական բնութեան թմրութիւն: Հոգիին նրբագոյն կարողութիւնները անգործութեան կը դատապարտուին, վասն զի Աստուծոյ թոյլ չտրուիր իշխել անհաւատին կեանքին, եւ այս վիճակն անդադար թմրեցուցիչ ազդեցութիւն մը կը գործէ բարոյական բնութեան վրայ: Բրիստոս կու գայ իր բոլ փրկիչ մեղաւորաց, բայց մեղաւորը չուզեր իր մեղանշական կեանքէն զատուիլ, ուստի կը մերժէ Բրիստոսի վստահիլ: Դժուարութիւնը բարոյական է, ոչ իմացական: Կը մերժէ զԲրիստոս ընդունիլ, վասն զի պարտաւստաշտ զա-

ղափար չունի իր մեղաւոր եւ Փրկիչ մը կարօտ ըլլալուն վրայ: Եւ զԲրիստոս մերժելով կը դատապարտուի միայլ բարոյական խաւարի այդ վիճակին մէջ: Լոյսը կ'սկսի ծագիլ, մեղաւորն ալ կ'սկսի մեղքին զժխախնութիւնը, իր մեղաւորութիւնն ու յանցանքը եւ հետեւապէս զինք իր շղթաներէն ազատելու եւ արձակելու կարող անձի մը կարօտ ըլլալն զգալ ա՛յն ատեն միայն, երբ հոգին հաւատքով կը դիմէ կենդանի եւ սիրող Փրկիչին: Աւետարանին փառքը այն է որ Բրիստոսի անձով աշխարհի կը ներկայացնէ ճիշտ այնպիսի Փրկիչ մը որու կը կարօտի մարդ, եւ որ բոլորովին կարող է փրկել ամէնը որ իրեն կու գան: Ոչ թէ ձեւի եւ արարողութեան մանրամասնութիւններու ուշադիր ըլլալով, ոչ թէ յուսահատական ճիգեր թափելով որպէս զի մեր իսկ զօրութեամբ ստանանք այն արդարութիւնը որ օրէնքէն է, այլ Բրիստոսի վստահելով, անոր ապաւինելով, անոր անձնատուր ըլլալով, զայն իբրեւ մեր կեանքերուն Տէրը, մեր Փրկիչը եւ մեր Բարեկամը ընդունելով կ'ըլլանք հաղորդ այն արդարութեան որ հաւատքով է:

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՂՕԹՔ

Պահապան ասեռայնի Քրիստոս, աջ + հոգանի լեցնէ և վերայ իմ և որոհեալ և զէշէրէ և ի նաբել և որոհ, և քնալ և ճանապարհ, և ինչէլ և ի յառնել զի մի երբէ + ասանեցայց: Աստուած իմ, որ բանաս զյեռն +, և լնաս զասեռայն արարածս ողորմութեամբ + ու, + ինչ յանջո ասեռս զանջն իմ. որոհ հոգա և պարբասեալ զղեբաս հոգւոյ և մարմնոյ իմոյ յայտնեալս ինչէս յառնեալս:

«ՆՈՐ ԵՐԿԻՐԸ»

(Յայտ. ԻԱ. 1)

Երկիր մը կայ չհնաղ ու նոր,

Պէ՛րճ Երկիր, պէ՛րճ Երկիր.

Սուրբ Գառնուկն է արեւն անոր,

Պէ՛րճ Երկիր, պէ՛րճ Երկիր.

Հոն զըւարթունք վեճ՝ լուսաբեւ
Կ'երգեն ոսկի քնարներով
Գառնուկին երգն յարատեւ,
Պե՛րն երկիր, պե՛րն երկիր:

Այն երկրին մեջ մեղք չըմենք,
Սո՛ւրբ երկիր, սո՛ւրբ երկիր.
Ոչ նախանձ կայ, ոչ չար կիրեք,
Սո՛ւրբ երկիր, սո՛ւրբ երկիր.
Բիւր փրկեալներ հոն միաձայն
Իրենց Փրկչին շուրջ բոլորած
Կ'երգեն վրսեմ երգն փրկութեան.
Սո՛ւրբ երկիր, սո՛ւրբ երկիր:

Հոն չըկայ մահ, ոչ ցաւ, ոչ վիճ,
Լո՛յս երկիր, լո՛յս երկիր.
Զը կայ գիշեր, ցերեկ է միշտ,
Լո՛յս երկիր, լո՛յս երկիր.
Ծով չը կայ հոն, ոչ փոքորիկ,
Անամպ երկիր ու գեղեցիկ,
Բրնակիչներն միշտ երջանիկ.
Լո՛յս երկիր, լո՛յս երկիր:

Ո՛հ քե քլար մեր հուսկ քաթին
Նո՛ր երկիրն, նո՛ր երկիրն.
Ինչ ցանկալի վայր երկնային,
Նո՛ր երկիրն, նո՛ր երկիրն.
Քեզ կ'աղաչենք, ով Փրկիչ մեր,
Արեամբդ սրբէ մեր հոգիներ,
Եւ բնդունէ ըզմեզ հոն վեր՝
Նո՛ր երկիրն, նո՛ր երկիրն:

Գոնեսա

Թրգմ. Կ. Յ. ՊէճեկեօթիթիթեԱՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ.

(Կիրակնօրեայ Դպրոցի Դաս, Դեկ. 6)

Մարտի. Ժ. 2. 1-8, Մաս. Ի. 11-15

Դասագիրքն ընդարձակօրէն կ'ըբարդի Յիսուսի յարութեան հարցով: Մենք հոս քանի մը գիտողութիւններ պիտի ներկայացնենք հաւատացեալներու յարութեան նկատմամբ:

Յարութեան կերպին համար Աբ. Գիրքը

մեզի կուտայ բաղդատութիւններ եւ հանդիտութիւններ մանաւանդ քան գիտական որոյ յայտարարութիւններ, որոնք բանին բնութիւնէն չեն սպասուիր արդէն: Այդպիսի յայտարարութիւններ հասկնալի պիտի ըլլային յարութենէն ետեւ միայն: Ա. Կոր. Ժ. 35-49 մէջ ուղղակի կը յուշուի Խնչպէս հարցումը, եւ պատասխան կը տրուի: Պողոս կ'ըսէ իսկապէս. Մահը էական պայման է այս յարութեան համար, եւ ինչպէս սերմը, թէեւ նոյն, բուսնելով կ'ստանայ նոր մարմին, նոյնպէս ալ է մեռելներուն յարութիւնը: Այդ հատուածը սապէս կ'ընայ ամբողջով. Գերեզմանը դրուած մարմինն է որ յարութիւն պիտի առնէ, բայց տարբեր ձեւով, ոչ անպատճառ մասնիկներու նոյնութեամբ, ինչպէս չկայ մասնիկներու նոյնութիւն այն տունկին մէջ որ սերմէն կը բուսնի: Տարբերութիւնը կը նկարագրուի ապակահացուի եւ անապակահացուի, շնչաւոր եւ հագեւոր մարմնի տարբերութեամբ: Առարկութիւնը նոյնութեան շուրջ պիտի դառնայ: Ինչ է նոյնութիւնը, ինչ է ոեւէ կենդանի եւ զործարանաւոր էակի նոյնութիւնը: Այն կ'ենթադրէ այսինչ վիճակի մէջ գտնուող էակին մէկ բաղդատութիւնը այնինչ վիճակի մէջ ըլլալու էակին հետ: Նոյնութիւնը կը կայանայ հետեւեալ բաներուն մէջ. (1) Կեանքի կեդրոնական նոյն սկզբունքը կը մնայ: (2) Ասոր հետ կցուած է կազմական նոյն սկզբունքը, Կեանքի սկզբունքին հետ գոյակից պիտի ենթադրուի միշտ այն որ մասնաւոր տունկի կամ անասունի մը յատուկ անհատականութիւնը կը կազմէ: Այս երկուքը իրենց շուրջ կը հաւաքեն ինչ որ պիտի ծառայէ մարմնին զարգացման կամ սնուցման: Տունկի կամ մարդկային մարմնի նոյնութիւնն այսպէս ամբողջովին տարբեր է քարի մը նոյնութենէն, որ մասնիկներու նոյնութիւն է: Ուստի կեանքի սկզբունքը եւ կազմական սկզբունքը կրնան նոյն մնալ եւ միեւնոյն ժամանակ իրենց շուրջ հաւաքել ուրիշ մասնիկներ որոնք հոգեւոր նոր մարմնին կազմաւորման պիտի ծառայեն: Այս տեսութիւնը կը խուսափի յարութեան սոսկ զգայական տեսութեան ըրրտութենէն, կը խուսափի նաեւ վարդապետութիւնը սա պարզ ձեւին վերածելէ թէ նոյն անձը կը յարունակէ ապրիլ յետ մահու:

Յարութիւնը պէտք է զանազանել անմա-

հոլթենէ : Յարութիւնը ապառնի է , վերջին օրը տեղի պիտի ունենայ դատաստանին հետ : Անմահութիւնը անմիջական է եւ ոչ ապառնի : Դարձեալ , բոլոր Աբ . Գիրքի լուսարանութիւնները ցոյց կու տան թէ նոյն մարմինն է որ յարութիւն կ'առնէ , եւ թէ Բրիտանոս օրու յարութեան հետ կը բաղդատուի մերը՝ նոյն մարմինով յարեալ :

Յարութեան վրայ հիմնուելով է որ կրնանք յուսալ թէ մեզի ծանօթ անձերու եւ անոնց անձնական հանգամանքներուն վրայ մեր գիտութիւնը պիտի նորոգուի :

Այս վարդապետութիւնը մեզի կու տայ նաեւ մեր յաւիտենական վիճակին վրայ աւելի կենդանի տեսութիւն մը քան զոր պիտի ունենայինք ուրիշ ոեւէ կերպով :

ԴԵՌԱՅԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԱՌԻԻԾԻՆ ԲԵՐՆԷՆ

Նատ տարօրինակ կարգ մըն էր այս հրահանգողներուն դասը : Ազնուական տիկինին քով նստած էր Բրիտանացի գերի աղջիկ մը , անոր քովը՝ աւազակ մը որ ատենօք Հոռովմի սարսափը եղած էր , յետոյ պարզուկ բուրդ սանարող մը , եւ անոր ալ քովը քարահատ մը , որ իր բոլոր կեանքը ստորերկրեայ մթութեան մէջ անցուցած ըլլալով՝ այս նոր կրօնքին ամէնէն մեծ հրապոյրը կը նկատէր արեւու լոյսի մէջ սպրուած յաւիտենական կեանքը : Այսպէս ամէն մէկուն համար փրկութեան աւետիսը տարբեր հրապոյր մը ունէր՝ իւրաքանչիւրին մասնաւոր կարօտութեան եւ նկարագրին համեմատ , բայց ամէնուն մէջ ալ նոյն արդիւնքը յառաջ բերած էր , այն էր հեզ ու խոնարհ ըլլալ ու փափաքիլ նոր կեանք մը ապրիլ :

Երբ հրահանգութիւն ընդունող նորահաւատներուն դասը արձակուեցաւ , Ֆլավիա ծածկուեցաւ իր վերարկուովը , ու հետեւելով իր գերին որ լապտեր մը կը կրէր , յամրաքայլ հե-

ռացաւ եկեղեցիէն : Ակամայ էր որ կը հեռանար Ֆլավիա , վասն զի չէր գիտեր թէ անգամ մըն ալ երբ կարող պիտի ըլլար գալ հոն : Տիկինը եւ գերին մեծ զգուշութեամբ շարունակեցին իրենց ճամբան նկուղներու լաբիրինթոսին մէջէն՝ մինչեւ որ հասան ամայի պարտէզ մը , որուն խիտ ծառերուն մէկ թառուին մէջ գաղտնի դուռ մը կար Գաթագոմայերը առաջնորդող : Հաս պէտք էր ալ աւելի զգուշութեամբ շարժիլ , վասն զի այդ ամայի պարտէզները աւաղակներու որջեր էին : Վերջապէս հասան քաղաքին հարուստ թաղերը , ուր դարձեալ զգոյշ ըլլալու էին որպէս զի չիճանչցուէին այն անցորդներէն որ գէպի պալատ կը փութային կամ անկէ կը վերադառնային : Կայսրուհին Փոսթինա այդ իրիկուն խնջոյք մը սարքած էր ի պատիւ փոքրիկ երկուորեակ իշխաններուն : Ֆլավիա եւս պէտք էր որ ներկայ գտնուէր այդ խնջոյքին , քանի որ իր ամուսինը կայսեր դրագիրն էր , եւ իրենք պալատան մէկ թեւին մէջ կը բնակէին : Բայց ան իր ամուսնոյն բացակայութիւնէն օգտուել էր այս գիշեր երթալու համար Բրիտանեաներու եկեղեցին , ուր կը յուսար քիչ ատենէն իբր անգամ ընդունուիլ :

Երբ վերջապէս Ֆլավիա իր յարկաբաժինը հասաւ եւ սխնազարդ բակը մտաւ , Սիսիտոնա , որ քրոջը հետ կը բնակէր , հոն էր : Երբ Սիսիտոնա տեսաւ Ֆլավիայի յուզուած երեւոյթը , վազեց դէպի քոյրը :

«Ի՞նչ կայ , ի՞նչ եղաւ ,» հարցուց անձկութեամբ :

«Բան չկայ , ո՛րքան վախկոտեցի ես այս իրիկուն , քոյր իմ :» պատասխանեց Ֆլավիա ջանալով ժպտիլ :

«Դո՛ւն ես որ վախցած երեւոյթ մը ունիս , խնճոյքի միջոցին բա՞ն մը պատահեցաւ :»

«Խնճոյքին չի գացի ,» պատասխանեց Ֆլավիա կարմրելով :

«Խնճոյքին չի գացիր ,» կրկնեց Սիսիտոնա զարմացած եւ հիմա միայն նշմարելով թէ քոյրը ո՛չ հագուստ փոխած էր եւ ոչ ալ գոհարեղէն կը կրէր : Ֆլավիա երբ իր քրոջ զարմացումը տեսաւ , ալ աւելի շուարեցաւ :

«Վ'աղաչե՛մ , հիմա մի հարցներ ո՛ւր գացած ըլլալս , վերջը կը պատմեմ :»

«Հապա կայսրուհին , ի՞նչ պիտի ըսէ հիմա ,» հարցուց Սիսիտոնա :

«Օհ, վստահ եմ որ ինծի չափ աննշան հիւրի մը բացակայութիւնը չի պիտի նշմարէ», ըսաւ Յլավիա: «Իսկ տղաքը ի՞նչպէս են:»

«Աղէկ են, միայն թէ Յլամինիա ըսաւ ինծի թէ վերջերս թող տուած չեա որ աստուածնեւրուն աղօթեն, սակայն ես այս գիշեր աղօթել տուի:»

«Անգամ մըն ալ մի ըներ այդ բանը», ըսաւ Յլավիա: Սիսիտոնա ապշած մնաց:

«Ի՞նչ ըսել կ'ուզես», Յլավիա, լեզուիդ տակը գաղտնիք մը կայ, վստահ եմ որ բան մը պատահած է, եթէ ինչ ըլլալը ինծի չըսես, Յլամինիոս գալուն պէս լուր պիտի տամ իրեն:» Այս սպառնալիքին վրայ Յլավիա առաւ գոյնն այն արձանին որուն կրթնած էր:

«Սիսիտոնա, կ'աղաչեմ այդ բանը մի ըներ», մընջեց դողալով, զի կը մտածէր թէ ամուսինը շատ պիտի բարկանար, եթէ իմանար թէ ո՛ւր գացած էր: Սիսիտոնա հպարտ ու խիստ նայուածք մը ձգեց քրոջը վրայ:

«Եւ ոչ մէկ պատուաւոր Հոովմայեցի տիկին կը վախնայ իր ամուսնոյն կամ քրոջը ըսելու իր գացած տեղը:»

«Անոր ալ պիտի ըսեմ, քեզի ալ, բայց ո՛չ հիմա», պատասխանեց Յլավիա:

«Գաղտնիքներդ գիտնալ չեմ ուզեր», ըսաւ Սիսիտոնա, «բայց բնաւ միտք չունիմ քեզի մեղսակից ըլլալ՝ զիտցածս ամուսինէդ գաղտնի պահելով:»

«Ըսել է Յլամինիոս գալուն պէս լուր պիտի տաս իրեն թէ փոխանակ խնճոյքին երթալու՝ ուրիշ տեղ գացի:»

«Այո», ըսաւ Սիսիտոնա, «ամուսնոյդ կայսրին հետ Լորիուսէն վերադառնալուն պէս՝ պիտի ըսեմ իրեն:»

«Ա՛խ, քոյր իմ», հեկեկաց Յլավիա, «չես գիտեր թէ ո՛րքան դժբաղդութեան պատճառ պիտի ըլլաս:»

Սիսիտոնա յանկարծ լալ սկսաւ, ու ինքզինքը Յլավիայի թեւերուն մէջ նետեց: «Անոյշ քոյրս, դուն գիտես թէ քեզ ո՛րքան կը սիրեմ եւ թէ ի՞նչպէս Յլամինիոս զքեզ Հոովմայ աւմէնէն անքիծ ու պատուաւոր կինը կը սեպէ. ըսէ, պալատականներուն խայտառակութիւնները հրապուրեցի՞ն զքեզ արդեօք:»

Յլավիա արցունքներուն մէջէն խնդաց:

«Իրաւ որ փոքրիկ սագէ մը աւելի խելք չու-

նիս, քոյրիկս, ես ո՛չ նորաձեւութեանց հետեւող տիկիններէն եմ որ ծաղիկներով պսակուած Յոյն մը սիրաբանէ հետս, ոչ ալ զաւակներէս զատ ուրիշ մէկուն ուշադրութիւնը գրաւել կ'ուզեմ. դուն ալ գիտես այսպէս ըլլալս:»

«Ուրեմն ինչո՞ւ կը վախնաս ըսելու թէ ո՛ւր գացիր», կրկնեց Սիսիտոնա: Յլավիա չի պատասխանեց, այլ բռնեց քրոջը ձեռքէն ու իր քովը նստեցուց զայն:

«Նստէ, քոյր իմ, եւ քեզի պատմութիւն մը պատմեմ: Կը յիշե՞ս երբ քեզի հետ վերջին անգամ ամիթատարոն գացինք խաղերը տեսնելու:»

«Բայց վերջին խաղերուն ներկայ չեղար դուն», ըսաւ Սիսիտոնա: «Այդ յամառ Գրիստոնեաներուն առիւծին նետուելէն ի վեր գացած չունիս ամիթատարոն:»

«Երթալու ալ միտք չունիմ», ըսաւ Յլավիա. «Կը յիշե՞ս վերջին տեսարանը. ի՞նչ անվախ խօսքեր խօսեցաւ Գրիստոնեայ զո՞ր: Ըսաւ թէ իր Աստուածը զինք իր մեղքերէն փրկած էր: Գիտէի որ մեղք ըսելով՝ կ'ուզէր ըսել այն ամէն տեսակ անմտքուր բաներն ու չարութիւնները զորս մեր Ողիմպական աստուածները այնքան կը սիրեն: Ես այս աշխարհի վրայ փնտռեի էի առաքինութիւն ու ճշմարտութիւն ու չէի գտեր, վասն զի մեր Հոովմայ մէջէն ալ եւս վերցած է հին օրերու առաքինութիւնը, եւ իմ Յլամինիոսիս եւ կամ մեր կայսեր նման մարդիկ չեն մնացած: Իսկ եթէ մեր աստուածներուն պատմութեան հաւատամ, յայտնի է թէ Ողիմպոսի գագաթը Հոովմէն ալ աւելի վաթար տեղ մըն է: Ուստի ո՛ւր փնտռէի անմեղութիւն եւ բարութիւն՝ եթէ ոչ այն Աստուծոյն քով որ իր հետեւորդները իրենց մեղքերէն կը փրկէ:» Սիսիտոնա, քրոջը այս խօսքերուն վրայ սարսափած, տեղէն ցատկեց:

«Յլավիա, ըսել կ'ուզես որ դո՞ւն ալ Գրիստոնեաներուն աստուածին դարձար:» Յլավիա գլուխը խոնարհեցուց:

«Փնտռեցի ու գտայ զի՞նքը», ըսաւ, «ու գիտեմ որ Ան զիս ալ իմ մեղքերէս փրկեց:»

«Յլավիա, խնդեցա՞ր. ըսէ թէ այս ամէնը պարզ խաղ մըն է միայն, երազ մը՝ որմէ հիմա պիտի արթնանք:»

«Ոչ, ոչ, երազ չէ, այլ օրհնեալ իրականութիւն մը: Գրիստոնեայ եմ ես, եւ այս գիշեր

ալ գացի խնդրելու որ զիս իրենց եկեղեցին ընդունին:» Տակաւին պիտի խօսէր, եթէ Սիսի-տոնա սենեակէն դուրս չի վաղէր: Բիշ մը այդպէս առանձին մնալէ վերջ, Ֆլավիա գնաց իր տղաքը աչքէ անցնելու: (4)

ԲԱԺԱՆՈՒՄ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ

ՓՐՈՖ. Յ. Յ. ՄԱՆԻՍԱՃԵԱՆ, ՄԱՐՍՈՒԱՆ

3.

Մարդ էակը արարածոց գերադոյնն է ո՛չ իր մարմնոյն բոլոր կարողութիւններովը ա՛յլ մասնաւորապէս իր իմացականութիւնով: Զուրի մէջ ձուկը իրմէ լաւ կը լողայ. օդին մէջ թռուչունը իրմէ լաւ կը թռչի. ցամաքին վրայ ձին իրմէ արագ կը վազէ. կովը իրմէ լաւ ճաշակելիք ունի. չուսը իրմէ շատ հոտ կ'առնէ. նապաստակը իրմէ լաւ կը լսէ. արծիւը իրմէ լաւ կը տեսնէ: Բայց իր մարմնոյն կանգուն զիւրքը, որով միայն ոտքերը տեղափոխութեան կը ծառային, ազատ կը թողու իր ձեռքերը ամէն տեսակ գործի. ասոնց միացնելով իր հնարագիւտութիւնը, գործիքներու եւ մեքենաներու միջոցով՝ մէկ մարդը կը կարողանայ ընել ինչ որ հարկւրաւոր կենդանիներ միասին կարող չեն ընել:

Մարդ ունէ կենդանիէ աւելի ընկերական էակ մըն է, եւ ասոր հետեւանքով աշխատութեան բաժանումը աւելի զարգացած է իր մէջ: Ընկերական կեանքի նախաձեւը, ընտանիքը, արդէն գործի բաժանում է: Հայր, մայր, զաւակներ տան մէջ եւ անէն դուրս ունին իրենց յատուկ պարտականութիւնները: Մինչեւ անգամ Ափրիկէի մութ անտառներու վայրենին, որուն տունը ծառի ճիւղերէ յը բաղկանայ, որուն զգեստը նշանաւոր է մանաւանդ իր բացակայութեամբ, որուն ուտեստը կը հալթայթեն անտառի ծառերը եւ կենդանիները, ունի գործի բաժանում մը. այրը կ'որսայ, կինը կը պատրաստէ կերակուրը: Վաչկատուն ժողովուրդներու այրերը գուարներու եւ ձիւրու հողը ունին եւ որսի կ'երթան, մինչ կ'ինները կերակուր կ'եփեն, բուրդ կը մանեն, կը գոր-

ծեն եւ զգեստ կը շինեն: Գեղջական կեանքի մէջ ալ առանին գործերը կնոջ, իսկ արտի եւ անտառի գործերը էրկան կը պատկանին: Թէեւ երբ գործը շատ ըլլայ, ինչպէս հունձքի ժամանակ, կ'իններն ալ արտի մէջ կ'աշխատին:

Միայնակ ագարակներու կամ փոքրիկ գիւղերու ընակիչներ ստիպեալ ի հարկէ ամէն բան անձամբ պիտի ընեն: Երբ տուն մը շինել պէտք ըլլայ, միեւնոյն անձը թէ՛ փայտահար է, թէ՛ որմնադիր, թէ՛ քարակոփ, թէ՛ հիւսն: Սակայն երբ շրջանակը ընդարձակի՝ գործի բաժանումը կը սկսի, եւ մեզի ծանօթ բազմաթիւ արհեստները եւ վաճառականութեան այլեւայլ ճիւղերը յոռաջ կու գան: Ասոնց վրայ կ'աւելնան նաեւ ուսումնական, կղերական եւ ղինուորական դաստիարակներ: Եւ որովհետեւ աշխատանքի բաժանում կը նշանակէ մեծէն փոքրին, ընդհանուրէն մասնաւորին անցնիլ, ուստի բաժանումները վերստին կը բաժնուին: Ատաղձ գործելու արհեստէն կը ծագի ատաղձագործ, փայտակոփ, հիւս եւ կահագործ: Մետաղագործը կ'ըլլայ՝ երկաթագործ, դարբին, պայտար, հրացանագործ, թիթեղագործ, պղնձագործ, ոսկերիչ: Դերձակը այլեւս ամէն բան չկարեր. մին մանկանց դերձակ է, ուրիշ մը տիկնանց, երրորդ մը արանց. մին միայն շապիկ կը կարէ, երկրորդ մը լոկ ներքնակ (զպուռ), ուրիշ մը միայն բաճկոն, չորրորդ մը լոկ տափտ: Արհեստներէն ոմանց մէջ, մանաւանդ երբ առարկայ մը, գործիք մը, մեքենայ մը մեծաքանակ պիտի արտադրուի, իւրաքանչիւր մաս տարբեր արհեստաւորի կամ զատ մեքենայի մը գործ է. իւրաքանչիւր գործող իր ճիւղին մասնագէտն է, դայն յոռաջ տանելով լաւ ու շատ գործ կ'արտադրէ: Օրինակի համար յիշեմ պարզ առարկայ մը, գրչի պողպատեայ ծայրերը, որոնց շինութեան այլեւայլ քայլերուն ակնատես եղած եւ Պերլինի մէկ գործարանին (Heintzek Blankertz) մէջ:

Գործին հիմէն սկսելով՝ նախ կայ հանքագործութիւն: Հանքէն երկաթին հանածոն ստանալու համար կան հանքագործներ, և անոնց տեսակները ու հանքին ճարտարադէտը: Հանածոն կը փոխադրուի հնոցը, ուր երկաթը կը հալուի, կը զտուի եւ յետոյ պողպատի կը վերածուի: Պողպատը կ'երթայ թիթեղի գործարանը, ուր տաք վիճակի մէջ ծանր ու զորա-

ւոր զլաններու մէջտեղէն անցուելով կը բացուի եւ պահանջեալ հաստութեամբ թիթեղ կ'ըլլայ, առ է գրչի ծայր շինելու տաղձը, որ կը փոխադրուի ծայր շինող գործարանը: Հոն 12 տարբեր գործողութիւններ կը կատարուին անոր վրայ՝ տարբեր վարպետներու ձեռքով: 1. Մասնաւոր գործիքով մը գրչին ձեւին համեմատ կտորներ կը թործուին կը հանուին թիթեղէն: 2. Աս կտորներուն վրայ կը դրոշմուի գործարանին անունը, գրչին արժէքուցակի շարքին թիւը կամ նշանը, եւ կարծրութեան կամ նրբութեան աստիճանը: 3. Ճեղքին վրայի կողմի ծակը կը թործուի, որպէս զի միշտնը տակէն եւ վրայէն հոսի: 4. Պողպատը ձկուն ընելու համար կը տաքցուի մասնաւոր ջերմոցի մը մէջ: 5. Ծանր ճնշոցներու ներքեւ գրիչը իր վերջնական ձեւը կը ստանայ: 6. Մասնաւոր ջուր մխելու մէթոտով մը գրիչը այնքան կը կարծրացուի որ ապակիի նման փխուր կ'ըլլայ: 7. Դարձեալ քիչ մը տաքցուելով չափաւորապէս ճապուկ կ'ըլլայ: 8. Աս գործողութիւններով կապոյտ գոյն առած գրիչը կը ճերմկուի այլեւայլ փոշիներով, մեծ գլանի մը մէջ շարունակ շրջելով: 9. Գայլախաղի անիւներով գրչի ծայրին եւ ծակին մէջտեղ վրայի երեսը քիչ մը կը քերուի, որպէս զի մեղանը շուտ չսահի եւ թափի վրայէն: 10. Մկրատի նման խիստ սուր գործիքով մը ծայրը կը ձեղքուի մեծ զգուշութեամբ՝ որպէս զի երկու կողմերը ճիշտ հաւասար ըլլան: 11. Ծայրի փսորները կը մաքրուին՝ որպէս զի գրիչը գիւրաւ սահի թուղթին վրայէն, եւ վերջնական գոյն կը տրուի անոր: 12. Բնիչ մը իւրաքանչիւր ծայրը կը քննէ եւ եթէ կան թերի եղողներ՝ կը զատէ, ստէպ մանրացոյցի ներքեւ մանրակրկիտ զննութեամբ: Ասով շինութիւնը կը լրանայ, բայց կայ տակաւին հրապարակ հանելու գործողութեանց շարքը եւ բաժանումը: Մասնաւոր մեքենաներ կը ձեւեն ու կը ծալեն տուփերու խաւաքարտերը եւ գործաւորներ կը փակցունեն վրայի թուղթերը, ուրիշ գործաւորներ (կշիռքով) կը համրեն գրիչները եւ տուփերու մէջ կը լեցունեն, երրորդ խումբ մըն ալ վրայի փաթթոցը կը փակցնէ: Դրագիրներ, ծանուցում տրպողներ, արժէքուցակ պատրաստողներ եւ տրպողներ, շրջիկ վաճառողներ եւ վերջապէս խանութպաններ կը լրացնեն գործողութեանց շղթան: Վերոյիշեալ գործարանը շուրջ 200 է-

րիկ մարդ եւ 400 կին ու աղջիկ կը զբաղեցնէ լոկ գործատան մէջ:

Ինչպէս որ արհեստները մասնաւորութեամբ յառաջացած են, նոյնպէս մասնաղիտութիւնը հիմն է գիտութեանց բոլոր ճիւղերուն այժմու արագաճող ծաւալման: Հին բարի օրերուն զիւղաքաղաքի սափրիչը իր յաճախորդներուն մազերը եւ մօրուքները վայելչաձեւ գործելէ ի դատ՝ քանի՜ ուրիշ պաշտօններ ալ կը վարէր իր ապրուստը ճարելու համար: Իր խանութի դարպարանքը կազմող զանազան անելիներու, սանտրերու, անձեռոցներու եւ ուրիշ պիտանի ու անպէտ առարկաներու շարքին մէջ կը տեսնուէին նաեւ մեծ ու պզտիկ, ուղիղ ու ծուռ ծայրերով քանի մը կատներ, կազմ ու պատրաստ ցաւող աղանդները հանելու: Կը գտնուէր նաեւ ջուրի սրուակ մը, մեծ ու պզտիկ տըղրուկներով, որոնք անձկանօք կը սպասէին աւելորդ կարծեցեալ արիւնները ծծելու յաճախորդներուն բազուկներէն կամ սրունքներէն: Եւ եթէ երբեք մեր Պ. սափրիչը բարեբախտութիւնը ունենար Բէստէնի բժշկարանը ժառանգած ըլլալու իր նախահայրերէն, այլեւս անմահներու կարգը կը դասուէր, քանզի իրմէ մեծ վարպետ բժիշկ եւ վիրաբոյժ չէր գտնուեր, գոնէ իր շրջանակին մէջ: Անցան այն երանելի օրերը. ամէն գործ մասնագիտական եղաւ. Այսօր մեծ քաղաքներու սափրիչին ապրոնը ունի շարք մը «վկայեալ» պարոններ, մին լաւ տծիւղ է, Փարիզի Ecole des Coiffeursէն ընթացաւարտ, միւսը սքանչելի մազ կը կտրէ ու կը յարգարէ, Լոնտոնի School of Friseursէ մրցանակ առած, երրորդը վկայեալ Ամերիկեան զբոսորդէ մը, իբրեւ ճարպիկ գլուխ աճառող, չորրորդն ալ Վիէնայի մէթոտով եւ վերջին նորաձեւութեան համեմատ խիստ վայելչարար կը շիտէ տիկիներուն եւ օրիորդներուն մազերը:

Ակռաները քաշելու գործը յանձնուած է ատամնաբոյժին, որ նաեւ կը մաքրէ եւ կը լեցունէ զանոնք, ի հարկին նոր ալ կը շինէ, նոյն իսկ 32 հատն ալ փոխելու պայմանով, եւ սա առաւելութեամբ ալ որ բնական ոսկրէ աւաւներուն տեղ կրնաս ոսկեպատ կամ ամբողջ ոսկիէ ունենալ:

Տղրուկներու դարը անցաւ, եւ անոնք վերագարձան իրենց բնավայր ճախիները ու իրենց պաշտօնը յանձնեցին վիրաբոյժին գործի-

ներուն . աս ալ իր գործը մէկ մարդու համար անկարելի գտնելով՝ բաժնած է զայն զանազան դործարաններու մասնագիտութեան :

Բժիշկը , որ ըստ ումանց , պարտի ամէն բան պիտի ալ , իր գործը բոլորովին զատած է վիրարոյթէն : Իր ձիւղն է ակտապիտութիւնը , սա ալ մարմնոյն մասերուն համեմատ բաժնուած է մասնագիտութեանց : Մէկը թոքերու հիւանդութեանց մասնագէտ է , ուրիշ մը մարտողական գործարաններու , երրորդ մը աչքի , չորրորդը՝ ականջի , հինգերորդը՝ մորթի , զարձեալ ուրիշ մը կանանց , ուրիշ մըն ալ տղայոց , եւ դեռ ուրիշ ինչ ինչ ձիւղերու :

Գիտնականին համար անկարելի է համայնագէտ ըլլալ , եթէ կ'ուզէ հեղինակութիւն ունենալ ուրէնիւթի մէջ : Օրինակ . բնագիտութեան մասնաձիւղեր կ'ըլլան՝ ձգողութիւն , մեքենագիտութիւն , ջրաբաշխութիւն , օդաբանութիւն , օդերեւոյթներ , ջերմութիւն , ձայնաբանութիւն , տեսաբանութիւն , մագնիսականութիւն եւ եւրկարականութիւն իր բազմապիսի ձիւղերով , թէ՛ տեսական թէ՛ գործնական : Կենդանաբանութիւնը եւ բուսաբանութիւնը բաժնուած են բազմաթիւ ձիւղերու , զասերու , տոնմերու եւ ցեղերուն համեմատ : Նմանապէս երկրաբանութիւն , աշխարհագրութիւն , տարրաբանութիւն , ուսողութիւն , պատմութիւն , եւն . , եւն . անթիւ անհամար մասնաձիւղերու բաժնուած են :

Համառօտիւ ամփոփելով նիւթերնիս՝ կըրնանք ըսել թէ ամէն էակ բարձրացած է իր շարքին մէջ մասնաւոր յատկութեանց աւելնալով : Ամէն արհեստ կը զարգանայ՝ մանրամասնութեանց տարուած խնամքին համեմատ , ամէն գիտութիւն կը ծաւալի՝ մանրակրկիտ զննութեամբ եւ լուսաբանումով : Սորվելու եւ սորվեցնելու արհեստներուն ու գիտութեանց ունէ մէկուն մէջ մարդ աս դարուս չկրնար կատարեալ ըլլալ , չկրնար բարձր դիրք մը զրաւել , եթէ ոչ մասնաւորելով իր գործը : Լաւ է մէկ բան կատարեալ գիտնալ քան շատ բաներ կիսկատար : Երկու կէս ոսկի , ըստ թուագիտութեան , մէկ ամբողջ ոսկի կ'ընէ . սակայն կէս թուաբանութիւն եւ կէս աշխարհագրութիւն չեն կրնար միացնելով ամբողջ գիտութիւն մը ունենալ : Շատ բաներու մէջ հաւասարապէս լաւ ըլլալու բնածին տաղանդը միայն քիչ մարդոց տրուած է : Արիստոտել , Լայպնից ,

Փասգալ , Ա . Հումպոլթ , Քէլվին՝ այս բացառիկ մարդոց կարգէն էին : Հասարակ մահկանացուներու համար կը բաւէ մէկ ձիւղի մէջ երեւելի ըլլալը :

Խօսքս մասնաւորելով երիտասարդներուն , որոնց է ապագան , կ'ուզեմ յորդորել որ ամէն մէկը լաւ քննէ իր ձիրքը , իր կարողութիւնը եւ ընտրէ իրեն համար գործ մը զոր պիտի կրնայ լաւ ընել , 'յետոյ ջանայ այդ գործին մէջ յառաջանալ եւ դիրք գրաւել , որքան իր պարագաները ներեն : Մարդ թէ՛ իր երկրին , թէ՛ իր անձին աւելի օգտակար ծառայութիւն կը մատուցանէ եթէ իր կարողութեան համաձայն վարպետ երկաթագործ մը ըլլայ քան թէ անճարակ բժիշկ մը կամ ուսուցիչ մը :

Բայց ուրիշ կենսական կէտ մըն ալ պարտինք չենշտել : Ինչպէս որ ծառի մը բունը չկրնար կանգուն մնալ առանց չառ մը արմատներու , որոնց միջոցով հիւթ կը ստանայ հողէն , նոյնպէս ալ ունէ մասնագիտութեան հասնելու համար կարգ մը նախաշաւիղներ անհրաժեշտ են : Մարդ ինչ արհեստ կամ ինչ գիտութիւն ալ ընտրէ իրեն մասնաձիւղ , միշտ պէտք կ'ունենայ կարգ մը գործիական հմտութեանց , որոնց պատէն են թուաբանութիւն , աշխարհագրութիւն , լեզուագիտութիւն եւ ընկերական գիտութիւնք , եթէ ո'չ , ծառին օրինակը կըրկնելով՝ բունին մէկ կողմը , ան ալ մասամբ միայն , փայլուն կ'ըլլայ , իսկ մնացած մասերը չոր :

Ուստի , ով պատանի կամ երիտասարդ , ինչ ալ ըլլայ յառաջագրեալ իաէալդ , անոր ճամբան հարթելու համար նախ իւրացուր բոլոր ուժովդ ինչ որ զպրօքը կը մատակարարէ : Մասնագէտ եղիւր կարողութիւններդ լոկ դպրոցին յատկացնելով : Դպրոցէ դուրս ինչ խնդիր որ կայ որ քու մասնաձիւղիդ չպատկանիր՝ ձգէ անոնց որոնց պաշտօնն է այն , դուն փոքր ծիւղ նայէ : Այսպէս պիտի կարենաս փայլուն օղակ մը կազմել այն ոսկի շղթային մէջ , որ երկրին աշխատութեանց շարքը կը ներկայացնէ :

Վ Ե Ր Ջ

Եթէ սիրոյ արժանի բարեկամ մը ունիք , սիրեցէք զայն : Այո , թող գիտնայ թէ կը սիրէք զայն , մինչդեռ կեսնքի երեկոն անոր ճակատը չէ երանգաւորած մայրամուտի շողերով :

ՓԱԽՍՏՈՍ ԲԻԻԶԱՆԴԱՑԻ

ՓՐՈՖ. ՏՈՔՅ. ՊԱԶԻԼ ԽԱՆ

Պարսից Ինսպանասան Բժշկապետ

Ուրեմն գործի մէջ շարունակ աղէկ նիշեր կան Ասորի կղերականներու համար: «Շահակայ ի զաւակէ Աղբիանոսի» Շաղիգա, Դանիէլ (36) Գինդ 244, Փառէն 44, Յակոբ իր զարմանահրաշ աղբիւրներովը: «Փառէն չհամարձակէր այլ ինչ կամ խրատել... բայց միայն զիւր անձն սուրբ պահէր եւ ի հարկէ ընկեր էր անօրէն թագաւորին» 45: Նոյն իսկ անարժան Ձոնակի համար ալ որ անցաւ Մեծն Ներսէսի գահը այն պիտի եղեանագործութենէ մը յետոյ պարսաւանաց բառ մը չունի: «Եւ էր Ձոնակն այր զգօն, եւ ոչինչ ունէր լեզու յանդիմանութեան կամ խրատու, այլ հաւանեալ էր թագաւորին զինչ և գործիցէ» Ձոնակ Ասորի մըն էր «ստորուն ի ստորկաց արքային» որուն ձեռնադրութիւնը միայն Աղձնեաց եւ Կորդուաց եպիսկոպոսները կատարեցին:

Բուն Ասորի կեդրոններ Աղձնեաց, Ուշտունեաց, Մծբին, Ամադ, ինչպէս և զաւառն Կողձից ի Սաղամատ (Salmast), Մաղխաղան, Սնձտեաց, Նաշիրական (Նիսարա Քիլզանցի), Մահկեր, Նիհարական, Արձախայ, Յմորեաց, եւն, եւն: յիշուած կը գտնենք ուրիշ Կորդուացոց կեդրոններու նման Բիւզանդարանի մէջ միայն:

Հիմա Փաւստոսի վկայութիւնը լսենք մեր ընդհանուր եզրակացութիւնը հաստատելու համար: «ՁՍահակ ոմն ի տոհմէ զաւակին Աղբիանոս եպիսկոպոսին», «Դանիէլ եպիսկոպոս Ասորի նախակեղեցոյ՝ Տարօնի առ Հացեաց զրախտին» Ասոր մօտ էր եւ մարգարէանոցն Յովհաննու եւ Հանդիստ Աւաքելոց մատուոյր, բոլորն ալ Բագաւանին մէջ: «Էր եղբայր Փաւստեայ եպիսկոպոսի... եւ էին լեալ սոքա ազգաւ Հոռոմ», «Ձմերոյ տոհմի ազգի իշխանն Սահառունեաց» Ուրեմն Փաւստոսները՝ Յոյն կամ Ասորի՝ հարաւային տոհմի մը հետ՝ (Սահառունեանց) խնամութիւն ունէին: Փաւստոս ցանկին մէջ խոստացեր է(*) իրմէ ծանօթութիւն տալ, բայց խոստումը կատարած չէ եւ լռութեամբ վերջացու-

ցեր է իր գործը: Ներսէս մեծի ձեռնադրողը ծեւրունի եպիսկոպոս մըն է Փաւստոս անունով:

«Յուսիկ եպիսկոպոս ի զաւակէ Աղբիանոսի եպիսկոպոսին Մանաղկերտաց» (232): «Ձաւէն զաւակ Աղբիանոսի եպիսկոպոսին ի գեղջէ Մանաղկերտաց» «Եւ էր սա [Դանիէլ] ազգաւ Ասորի. եւ ունէր սա զաստիճան աթոռոյն զըլխաւորութեան Տարօնոյ. ի մեծն եւ նախ զառաջին եկեղեցին ի մայր եկեղեցեացն ամենայն Հայաստանեաց» (35): «Եւ յաճախ յակն աղբերն ի ներքոյ սարաքարձ մեհնատեղւոյն Հերակեայ, որ կայ դէմ յանդիման լերինն մեծի՝ որում Յուլն անուանեալ կարգան, ի Բագանին տեղւոյն ի բացագոյն իբր քարընգէց մի ի ներքոյ կուսէ, ի դոյզն ծործորակին ի սակաւ անտառակին ի հացուտ պուրակին» (38):

Երկարելու հարկ չկայ, Փաւստոս այս Տարօնի եւ իր առաջին եկեղեցիի շրջակայքը իր հօր տունի նման զիտէ: Տես կրկին էջ 118 իր մանրակրկիտ նկարագրութեամբ: Փարպեցին մեղմէ շատ աւելի մօտ էր Փաւստոսին ժամանակով եւ յետագայ գրողներէ աւելի ի վիճակի էր Բիւզանդարանի հեղինակութեան վրայ կարծիք յայտնելու: Մեր ժամանակակիցներու դէմ՝ Ղազար կ'զգայ թէ Փաւստոս իրօք Ասորի մըն էր որ կ'ուզէր Յոյնի զրախ երեւոյթը առնուլ: «Ուստի եւ անհաւատալի իմում տկարամտութեանս կարծեցեալ գործն (Բիւզանդացոյ)՝ տեսեմ, թէ գուցէ այլ ոք յանդուգն եւ անհրահանգ բանիւ լրբաբար ձեռն արկեալ յիւրն՝ գրեաց զինչ պէտս ըստ կամի, եւ անուամբ Փաւստոսին զիւրոյ յանդէնութիւնն սխալանա համարեցաւ ծածկել, եւ այն յայտնի ցուցանի ամենայն հայեցողաց. քանզի են ոմանք ի Յոյնս, այլ մանաւանդ առաւել յԱսորիս, բազում սպրդեցին դալ յայսպիսի յայտարարութիւնս» Փարպեցի, էջ (4):

Փաւստոս Լուսաւորչի տոհմին վրայ ընդհանրապէս նպաստաւոր ձեւով կը խօսի: Մասիս, Արագած, Վաղարշապատ և Այրարատ իրեն ծանօթ են: Օշականի շրջակայքը տեսած մարդու մը նման կը գրէ, «Յառապարն ի կողմն Օշական բերդին» 17: Մեր մէջ Փաւստոս առաջին մատենագիրն է որ Թագէտս Առաքեայի գործունէութեան վրայ կը խօսի: Քարրիեր (Carrière), որ Խորենացիի դէմ այնքան խճճանքներ ունի երրորդ Դպրութեան առաջին մասի վաւերակա-

(*) «Ստորոտ ամենայն պատմութեանց յաղագս իմ տեղեկութեան, որք միանգամ զմատենան ընթեռնոյր, տունը տասն՝ համարական թուօք» (268):

նութեան վրայ ուր Թաղէոսի առաքելութենէ կը ճառէ, կասկած չայտնեց զայն ապագայ ընտիրածութեամբ մը սեպելով: Վիեննայի միաբանութիւնը անմիջապէս ընդգրկեց այս գաղափարը եւ Գարրիերի սրամտութիւնը ներբողեց: Սակայն Թաղէոսի առաքելութեան պատմութիւնը բոլոր Բիւզանդարանի մէջով կ'անցնի՝ անոր անկուածի թեզանն եւ առէջը կը կազմէ:

Բիւզանդարան «պատմութիւն Հայոց» մըն է որ Երրորդ Խոստովով կամ Դպրութիւնով կ'սկսի. առաջինը Թաղէոսի առաքելութեան մէջ անյայտ հատոր մը ըլլալով (*), երկրորդը՝ Ագաթանգեղոսը: Գործի գլուխը «Ի քարոզութենէ Թաղէոսի Առաքելոյն» բառերով է. անոր ընդհանուր ատաղձը այս առաքելութեան վրայ է «յաթոռն առաքելոյն Թաղէոսի» (30): «Թաղէոսական աթոռն» (75), «Վիճակն Թաղէոսի» (41), «Ձաթոռն Թաղէոսի» (72), փաստեր են թէ հեղինակը երբեք այս կարեւոր կէտը աչքէ վրիպել չուզեր: Կասկած չկայ թէ ինք Փաւստոս այս առաքելութիւնը գիտէր, անոր ճշմարտութեանը վստահ էր եւ իր բոլոր հատորի մէջ անոր վրայ կը շեշտէ: Ուրեմն Գարրիերի կասկածը անհիմն է եւ Վիեննացւոյ համամտութիւնը անարժէք:

Բիւզանդարանի լեզուն զօրաւոր է, ճոխ բառամթերքով, կենդանի գոյներով, երբեմն անտեղի բառակոտակումներով, բայց միշտ իմաստալից է երբ քանի մը աւելորդ բառերը զանց առնուին: Նշանաւոր օրինակներու համար տեսնել էջ 13, 16, 52, 127, 128: Ահա քանի մը նմուշներ նոյնաձայն բառերու. «Շորիկն, չոգմոգն, տիրանենկն եւ տիրադրութն, տիրապահնուն, տիրամասնիչն, Փիսակ» (52), «Գաղարս դադարեալ, ի հայատական ի հարեալ հոգոյն, մեծապարգեւ եւ մեծապատիւ մեծաբէր (56), ի խոյզ եւ ի լնդիւր, միասիրտ միաբան միամիտք, տաց ձեզ ձեռն ի ձեռն ի ձեռն ձեր, թէ կամաւակամաւ եւ թէ ոչ կամաւ, յապարասան յանձնաւէր յարծաթասէր, հաստատութիւն հաւատոց հազիւ հազիւ, վարի ի վարս վաստակոց, յաւել հաւատս՝ քան զհատ մանանխոյ ընկապճեալք գիւեալք վանեալք կծկեալք, այդս այդոյն, հա-

զիւ հազ, ապայտպայս, ոգի ոգւով, հազ հազ քան զհազ, հազիւ հազել, վաղ վաղ ւ»

Հետեւեալ բառերու կազմութիւնը ցոյց կուտայ թէ Փաւստոս օտար լեզուով, Յունարէն կամ Ասորերէն, կը մտածէր կամ կը գրէր, եւ ապա Հայերէնի կը թարգմանէր. Իւրեանցակուռ, թուպամահ, միմեանց զրկութիւնս, աստուածատեցութիւն, ամուսնութիւնընգալ, դեսպանագնացեալ, արեացաւեր, գերեղարծ, աշխարհապաղատ, խօթապատճառ, անմի առնել, այլազըրկութիւն, այլոցկերութիւն, իւրեանցակաս, միմեանսզրկութիւնք:

Բառախաղեր կան որոնք առեղծուածներ պիտի մնան, եթէ մենք չընդունինք թէ գէթ Բիւզանդարանի որոշ մասերը Յունարէն են եղած եւ ապա Հայերէնի վերածուած. տես էջ 79 եւ 259: Բիւզանդարանի մէջ անսովոր բառերու թիւը մտածել կուտայ մեզ թէ հեղինակը մէկէն աւելի լեզուներ դիտէր եւ իր տրամադրութեան ներքեւ բառացուցակներ, բառագիրքեր, ունէր եւ իր ճոխ բառամթերքը իսկապէս յիշողութենէ չէ որ մեզ կուտայ, այլ բառագիրքերէ. «Պառական՝ որսի շուն, ճարտուկ՝ բժաւոր ձերմակ, ախերակ, ճանձկէն՝ սեւ ու ճերմակ բիծերով, գոգազ, ժանու, կնաջան, մաշկաւարզան, մաշկապաճեան, բոշոպ, թուրծ, կոտինդ, ապահար ապարահ, զախճամէջ պարն (չ) յուղացուցեալ, ապրդում, ապարդում, ոսկիվարաւանդել (զանդանաւանդի նման) մաճկացուցանէ ւ» Փաւստոս անխնամ ոճի հետքեր ունի, ստէպ միեւնոյն բառը կը տեսնենք մօտ նախադասութեանց մէջ եւ անխնամ կրկնութիւններ. «վաղվազակի փութով դալ առանց դանդաղանաց» եւ ասոնց նման խօսքեր յաճախ են:

Պարսից թշնամի է Փաւստոս այն ձեւով սրով փառքիկ բռնաբարուած ցեղեր հակառակ են իրենց կրօնը եւ ազգութիւնը հալածող մեծ պետութեանց: Առաջին դարերու մէջ Հայերը ինքնապաշտպանութեան վիճակի մէջ էին Պարսից յանդիման եւ բուն Հայ հեղինակներու մէջ այսպիսի ազգային ռիսկալութիւն մը չենք գիտեր Պարսից վերաբերմամբ: Իսկ Փաւստոս իբր հարաւային Ասորի ժողովուրդի գաւազ մը աւելի կանուխէն եւ ծանրօրէն զգացեր էր օտար ժողովուրդի բռնական լուծը եւ անոր դիմ Պարսից դէմ յատուկ դառնութիւն մը ունի. բոլոր ցիզը բուն ատելութեամբ կ'ատէ: Ահա քանի

(*) Թերեւս այդ անյայտ հատորը Սովիէրի մէջ հրատարակեալ գործն է «Վկայաբանութիւն Թաղէոսի Առաքելոյն եւ Սանկիստայ կուսին» Ասորերէն 350, Հայերէն Թարգմանած 425ին:

մը փաստեր . «Վասն չարակնութեան յաչաղանաց չարաքանութեան նենգութեան ազգին Պարսկաց ,» «վասն դառնացող չար ազգին չարութեանն դառնացող ազգին :» Երբայեցեւոյ դէմ ալ միշտ դառնութեամբ կը խօսի . «Ըստ Հրէական մտացն կուրացելոց եւ խաւարելոց եւ կաղացելոց ի ճշմարտութենէ ,» «եւ դուք առ ձեռում անմտութեան տիրասպան ազգին խորհրդոյն հաղորդեցայք Հրէիցն :» Այն ինչ մեր Հայ հեղինակները սովորաբար մեծ յարգանք ունին Իսրայէլի ընտրեալ զաւակներուն համար : Կրօնամոլութեան կամ ֆանատիկութեան նմոյշներ են էջ 89, «սատակեցաւ մանուկն» (կայսեր որդին), եւ 160 . Պապի օձերը եւ Փառանձեմ, «Զի բազում համարք գիւաց համարեալ էին ի նմա . յորժամ հայրապետն Ներսէս մտանէր առ զՅի նորա կամ սուրբն Խաղ, դեւք գերեւեալ աներեւոյթ լինէին» (220) : «Դու իրկեա զիս յայս չարէն . . . եւ զայս ասացեալ անդէն բժշկեցաւ՝ եւ սկսաւ յամենայն մարմնոցն փուշն ի բաց թափել եւ էր իբրեւ զփուշ խոտոց» (277) :

Փաւստոսի ատելութիւնը Պարսից (51, 127) եւ Երբայեցեւոյ դէմ Հայկական չէ, ոչ ալ Յունական է . անհատական է կամ Ասորական, աւելի հաւանօրէն վերջինը : Ստէպ ցածութեան կ'իջնէ եւ սոսկալի տեսարաններ կը նկարագրէ, ուր Հայ բարոյական անկումի խորխորատը կը բացուի մեր առջեւ եւ «յաղրոյ թօթափեալ» շնաբան, աղբախումբի նման հասարակ փողոցային դարձուածքներ ունի : «Երկուս խոզս եւ մի էշ վարեալ այնչափ երկար ճանապարհ» կը բարբառէ սուրբն Եւստորոս կաթողիկոս կաթողիկոսացն՝ իր դէմ ունենալով կայսր մը իբրեւ եշ եւ երկու բարձրաստիճան եպիսկոպոսներ իբր խոզեր : Տղայամտութիւններ են էջ 95, 96, 99, 111, 160, 169, 231 : Յակոբայ աղբիւրը (22) եւ Նոյի տապանի գիւտը Ասորա-Կորդական Սարարատի վրայ բուն Քաղդէական (Քիլդանի) աւանդութիւններ են :

Փաւստոսի մտայնութիւնը ստէպ տղայական է . տես էջ 95, 96, 99, 111, 160, 169 . Անոր համար տարաբախտութիւնները միշտ երկնառաք, պատիժներ են յատկապէս որոշուած մեղքեր քաւելու համար, «վրէժ չարեացներ» են մանաւանդ երբ չարիքը սուրբերու դէմ է եւ աւելի սաստիկ է երբ սուրբը ճգնաւորաց դասէն է . անոնց անէծքը սարսափելի է : Ընդդի-

մադիրները անօրէն են, պիղծք, մշակք սատանայի սրոնց համար սատակիլ միայն կայ : Երբ ջերմէ կը մեռնի անոնցմէ մին մանուկ հասակի մէջ, կ'ըսէ . «Սատակեցաւ մանուկն» (89) : Կը սիրենք յուսալ որ մեծն Ներսէս (էջ 76-80) այնքան փոքր ու ճշգրիմ չէր որքան Փաւստոս կը նկարագրէ զայն (էջ 81-92) : Հոս Ասորի կամ Յոյն նեղամիտ առտուածաբանն է որ կը խօսի եւ ոչ թէ Հայ Ներսէսը, եւ հիւանդ մանչի մը վրայ («որդի միամօր կայսերն») կը մերժէ աղօթել, վասն զի անոր հայրը Որթոսոքս չէ : Այս պակասութիւններով հանդերձ իր գործը պատմական մեծ կարեւորութիւն ունի, վասն զի մանրամասն վերլուծելու է ժողովուրդի բարքերէն եւ այնպիսի ծանօթութիւններ ունի զոր այլուր ի դուր պիտի փնտռենք . գերազանցապէս խօսուածքներէ ձեւով (gossipy) է որ անցած դարձածները կը յայտնէ : Փաւստոսի գործը պատմութիւն մը չէ . հոս հոն թափթպած պատկերներու խառնուրդ մըն է առանցնոյն իսկ serie մը կազմելու . օրինակի համար էջ 22, 159, իր տեղէն դուրս է . զլուխ գործոցը, ընտիրը, միջինը եւ ամենահասարակը խառն ի խառն, հոս հոտ, իրար մէջ անցած քառս մը կը կաղմնէ, սակայն անցած դարերէ հատոր մը չկայ որ Բիւզանդարանի նման լոյս ցոլացնէ Հին Ասիական կեանքի վրայ :

ՍՐԲԱԶԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ Քրիստոնեական ցախավայունի Ս. Սանդուխս կոչսին ցուիրուած շարական

Մեր սրբազան բանաստեղծութիւններուն գոհարաշարքէն յիշուած չողջողուն մասնիկ մըն է սա, զոր կը ներկայացնենք հոս, իբրեւ փառապալը Հայ նախամարտիրոսուհի կոչսին Սանդուխտի, եւ ցոյքը գեղանոյշ աղջկան Քրիստոսանուէր հոգիին, որ կը ճառապայթէ ու կը լուսաւորէ մռայլ հողիներու աղօտ ու տարաամ նկարագրերը :

Ահա, այդ գոհարամար . —

ա . Քեւ պարծի այսօր սուրբ եկեղեցի, ով վկայունի Սուրբ Սանդուխս, որ ըզհայրականքն քո քոզեր զպաշտօն . վասնքն Քրիստոսի հեղեք զարիւն քո սուրբ :

բ . Աւակեթեցար Առաքելոցն Թադէոսի եւ ի հաւաքս ցեմարիքս հաստեցար . ոչ խառ-

նակելով ընդ հեքանոսական պաշտօնսն . արժանի եղեր վերանալ առ Հայր :

գ. Որ ըզհիկնութեանն քո բողբ ըզփառս . եւ աստուծային փառօքն զարդարեցար, այսօր դասակցեալ ընդ զուարթունս երկնից . . . :

*
*
*

Շուշանը Շաւարշանի Ս. Սանդուխտ, Հայոց Սանատրուկ հեթանոս թագաւորին աղջիկն է, որ Արտաշի արքայանիստ ռոստանը այցելող Թագէոս Առաքեալի քարոզութիւններէն լուսաւորուած լուսերամ խումբին Քրիստոնեայ անդամը դառնալով իր հօր զայրոյթը կը շարժէ : Կռապարիշտ թագաւորը, նախարարներէն թելադրուած, հալածանք կը հանէ նորահաւատներուն դէմ, որոնց կողքին իր Սանդուխտ աղջիկը՝ մօտը կանչելով համոզել կը ջանայ հայրենի կրօնքին հաւատարիմ մնալու : Բայց կը մերժէ ան, որուն հանգէպ Սանատրուկ բարկացած կապանքներու տակ բանտ նետել կու տայ զանի : Թագէոս՝ դեռ ազատ՝ կ'այցելէ բանտարկեալներուն եւ կը քաջալերէ զանոնք, անոնց հետ սրտապնդելով նաեւ Սանդուխտը, որ պինդ կը մնար հաւատքին վրայ, հակառակ հօրմէն կրած տառապանքներուն եւ դեռ կրիւք տանջանքներուն : Սանատրուկ իր բռնաշունչ հալածանքներուն արդիւնքը եզոյ կրօնատարածութեան արտակարգ շարժումը տեսնելով զայրացած, առաջին առիթով կը նահատակէ իր իշխաններէն մէկը, որ Սանդուխտը համոզելու եւ զանի հօրը մօտ առաջնորդելու համար բանտ գացած միջոցին Քրիստոնեայ մկրտուած եւ Սամուէլ կոչուած էր : Ետքը կը նահատակէ իշխանական տունէն Զարմանդուխտ տիկինը, և վերջապէս մահաւճիւրը գործադրել տալով սրամահ կ'ընէ զՍանդուխտ, որուն գերեզմանը ցոյց կը տրուի այսօր Նարեկի վանքը(*): Երեք օր ետքն ալ Թագէոս կը ձերբակալուի, որուն գլխատման միջոցին կը նահատակուի նաեւ Զեմինգոս իշխանը : Թագէոս առաքեալ կը թաղուի Արտազի մէջ, եւ անոր գերեզմանին վրայ իր անունով վանք մը կը կառուցուի, որ ցարգ գո-

յութիւն ունի, այժմու Մակու քաղաքին մօտ : Ազգային հաստատուն աւանդութիւնը Թագէոս առաքեալի միջոցաւ կատարուած Հայաստանի առաջին լուսաւորութեան մասին հրաշքներ կը վերագրէ Թագէոսի եւ Սանդուխտի նահատակութեան պարագաներուն : Սանատրուկի հանած դիւական հալածանքը արդէն կը բաւէր ինքնին ստուարացնելու հաւատացեալներու թուահամարը, ցորչափ խաւարէն բռնադատուած հոգիներու մօայլ հորիզոնին վերեւը կը փայլէր Քրիստոնէական կրօնի լուսաշող փարօսը — Աւետարանը — իբրեւ լոյս եւ յաւիտենական ճշմարտութիւն : Այս ճշմարտութեան ցանկութիւնովը վաւերուած նաեւ Սանդուխտ կ'արհամարհէր իր տան իշխանական բոլոր պերճութիւններն ու վայելքները, արքայազուտորի մը յատուկ փառքերուն հետ, նախընտրելով պանծալի մահը, որ կեանքն իսկ էր իրական ու ճշմարիտ : Սանդուխտի կեանքն ու մահը հանգիստութիւն մը՝ կը բերէ մեզի Վարդան Մամիկոնեանի աղջկան Շուշան-Վարդենիի հետ, որ եւս իր անառակ ամուսինին Վազգէնի խոչտանգումներուն ենթարկուած՝ Քրիստոնէական առաքինութեան ճշմարիտ ողջակէզը կ'ըլլար, արհամարհելով նոյնպէս իշխանական բոլոր աշխարհիկ վայելքները : Մեր Հայ աղջիկներուն ու տիկիներուն կը մնայ ուրեմն հիմակ Սանդուխտի ու Շուշան-Վարդենիի առաքինական հայեացքներուն հետեւիլ, նմանելով անոնց սուրբ կեանքին եւ անձնուէր վերաբերումին դէպի կոչումը իրենց, որ պէտք է ըլլայ ծառայել աղբիւրն, եկեղեցին եւ հայրենիքին՝ աշխատելով ընտանեկան սրբութեան, Հայ-տոհմային դաստիարակութեան, ընկերային վերաշինութեան, եւ վերջապէս Քրիստոնէական առաքինութեան մշակման համար : Ահա այս է կարեւոր դասը, զոր պարտինք տոնել Սանդուխտի եւ Շուշան-Վարդենիի, եւ դեռ եւս մեր օրերուն վիպուած Շաքէներուն եւ Նազնիններուն քաղցրիկ յիշատակէն :

Աստիազար

ԱՂԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(*) Սանդուխտի վիճակուած է Քրիստ. նախավաշտի լուսնի առաջնական պատիւը, ինչպէս կը դիտէ Օրմ. Սրբ. Ազգ. 35 էջին մէջ, հակառակ անոր որ միւս եկեղեցիները Յեկոնիացի թեկղիա կոչսին կու տան այդ պատիւը :

Աղնիւ սիրտերը պարտէզ են, աղնիւ խորհուրդները արմատ, աղնիւ խօսքերը ծաղիկի փթիթ, աղնիւ գործերը պտուղ : Բ

ՏԻԱՐԱՊԷՔԻՐԻ շԱՅ ԱՒԵՏ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՎԵՐ. Կ. ՅՈՎՀԱՆ Յ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ

2.

Տիարապէքիւրի մէջ հովուական պաշտօն վարած է Վեր. Թ. Պօյաճեանէ եւ Վեր. Յ. Անտոնեանէ վերջ Վեր. Գաւմէ Ապլահատեան 6 տարիներ, 1885—1891:

1892—1895 Պր. (այժմ Ամերիկայի մէջ Վեր.) Հայկակ Խաղոյեան քարոզած է, եւ կոտորածի պատճառով մեկնած է:

1895—1902 կրկին Վեր. Յ. Անտոնեան պաշտօնավարած է:

1902—1903 տարի մը Պր. Արրահամ Պէրպէրեան կը պաշտօնավարէ. սա իբր Թրքախօս միայն Թուրքերէն կը քարոզէ:

1903 Օգոստոսի մէջ Վեր. Վարդան Ամիրխանեան ստանձնած է հովուական գործը, եւ մինչեւ 1910, եօթը տարի մօտ գործած է: Այս միջոցին կը սկսի ժողովուրդին մէջ բնիկի եւ օտարի բանավէճ մը: Բնիկ Բողոքականներ կը պնդեն թէ շրջականքէ եկած եւ Տիարապէքիւրի մէջ տարիներէ ի վեր հաստատուած Բողոքականներ, որչափ ատեն իրենց նուֆրանները փոխադրելով՝ կառավարութեան տոմարին մէջ արձանագրել տուած չեն, իրաւունք չունին քաղաքական ժողովի ընտրութեան համար քուէ տալու եւ առնելու: Այս վէճը ա՛յնքան սուր հանգամանք մը կը ստանայ որ, 1908ին Սահմանադրութեան հոշակութիւն վերջ, օտարներ կը բաժնուին եւ ուրոյն պաշտամունքներ կատարել յատկապէս վարձուած տան մը մէջ: Սոյն ցաւալի բաժանումը մէկուկէս տարի չափ կը տեւէ: Սակայն 1910ի սկիզբները Խարբերդէն Մր. Պրաունէ, Վեր. Կիրակոս Խաչատուրեանէ եւ Փրոֆ. Ն. Թէնէքէճեանէ բաղկացեալ մասնախումբ մը Տիարապէքիւր կու գայ եւ կը միացնէ երկու կողմերը: Սոյն միացումէն քիչ վերջ Վեր. Ամիրխանեան կը մեկնի: Բայց բաժանումը ցաւատանջ հետքեր կը թողու ժողովուրդին մէջ:

Տարի մը եկեղեցին առանց պաշտօնեայի մնալէ վերջ՝ սոյն սողերը զրոյց հրաւիրուեցաւ Կարինէն: 1911 Օգոստ. 1ին հասայ Տիարապէքիւր: Շատ աննպաստ եւ յուսահատեցուցիչ պարագաներու մէջ սկսայ այդ գործը, քանի

որ հին բաժանումի վէրքը դեռ թարմ էր, եւ բնիկի եւ օտարի քուէի խնդիրը կարգադրուած չէր վերջնականապէս: Մի քանի ամիս վերջ խառն ժողովը մեծամասնութեամբ քուէարկեց թէ օտարներ ալ, որոնք մի քանի տարիներէ ի վեր հաստատուած են Տիարապէքիւրի մէջ եւ եկեղեցին շահին եւ մնացին կը մասնակցին ամէն կերպով, կրնան քուէ տալ եւ ընդունիլ: Ժողովներու ընտրութիւնը մօտ էր, եւ Տէրոյը առաջնորդութեամբ ժողովներ ընտրուեցան ինչպէս բնիկներու, նոյնպէս օտարներու քուէով, եւ այսպէս լուծուեցաւ գործնականապէս տարիներէ ի վեր եկեղեցին քայքայող եւ ժողովուրդը երկու մասերու բաժնող այդ վէճը:

1912ին դիմում եղաւ Ամերիկաբնակ Տիարապէքիւրցի Բողոքականներուն, որ ստանձնեն իրենց հայրենիքին երկսեռ դպրոցներուն հոգը: Ամբողջ երկու տարիներ 10ի չափ նամակներ և տեղեկագիրներ ուղղուեցան, եւ վերջապէս 1914 Ապրիլ 24ին Նիւ-Եորքի մէջ կը կազմուի «Տիարապէքիւրի Ուսումնասիրաց Ընկերութիւնը» որուն նպատակն է նոր զարկ մը տալ Տիարապէքիւրի կրթական գործին: Ընկերութիւնը որոշած է առ այժմ մի քանի տարիներ տարեկան 200 ոսկի յատկացնել Տիարապէքիւրի Բողոք. դպրոցներուն համար, եւ յետոյ մնայուն եւ պատկառելի դրամագլուխով մը բարձրագոյն վարժարան լանալ Տիարապէքիւրի մէջ:

Տիարապէքիւրի եկեղեցին 1854—1914, 60 տարիներու մէջ, ընդունած է իր մէջ 643 երկսեռ անդամներ, որոնց 348ը մեռած են: 63 այր եւ 99 կին անդամներ բացակայելով՝ կը գտնուին Ամերիկայի մէջ եւ այլուր, իսկ քաղաքին մէջ եկեղեցին հիմա ունի 57 այր եւ 76 կին անդամներ:

Եկեղեցին գրեթէ Վեր. Թ. Պօյաճեանի պաշտօնավարութեան սկիզբէն մինչեւ այսօր ինքնապահ եղած է, եւ տուած է 8 երէցներ և 13 քարոզիչներ Տէրօյը գործին համար:

Տիարապէքիւրի մէջ Բողոքականներ շատ հաւածուած չեն, հետեւաբար ուրիշ տեղերու համար անսովոր տարօրինակութեամբ մը դերեզմանատունը հասարակաց եղած է: Եւ այսօր Տիարապէքիւրի գրեթէ բոլոր Բրիտանեայ հասարակութիւններ միեւնոյն տեղին մէջ կը թաղեն իրենց մեռելները: Այսպէս գոնէ գերեզմանատան մէջ ամէնը կը միաբանին:

Տխարպէքիւրի Բաղոք ժողովուրդը խառն է, թէեւ մեծամասնութիւնը Հայ է, բայց կան նաեւ Քաղզէացի եւ Ասորի Բողոքականներ, որոնք ամէնը միասին կը կազմեն եկեղեցի մը: Քաղզէացիներ եւ Ասորիներ Հայերէն կը հասկընան եւ կը խօսին, հետեւաբար բեմէն Հայերէն կը քարոզուի:

Մէզրէի եկեղեցիէն երկու տարի իրարու վրայ ստացած հրաւէրս պարտադրեց զիս վերջապէս, հակառակ իմ եւ ժողովուրդին կամքին, հրաժարիլ եւ ընտրել Մէզրէի եկեղեցին, մասնաւորապէս զաւակներուս կրթութեան տեսակէտով: Ներկայ տարւոյն Մայիսի վերջերը մեկնեցայ Տխարպէքիւրէ:

Տխարպէքիւրէ Մէզրէ երեք օրուան ճամբորդութիւն մը կատարեցինք: Մէզրէէ մի քանի ժամ հեռուն երբ Գեղվանք գիւղը հասանք, հանդիպեցանք Մէզրէի ժողովուրդէն երկուսն զիմաւորող բազմութեան մը: Ճաշ մը ընելէ վերջ կառքերով ճամբայ ելանք: Ճամբան կանաչադարձ ծառերու շուքին տակ մարգագետնի մը վրայ վար իջանք կառքերէն, եւ կանաչ խոտին վրայ երգ մը երգելէ վերջ՝ Վեր. Ա. Զ. Եղոյեան Սբ. Գիրքէն մի քանի համարներ կարդաց, աղօթեց եւ յետոյ կարգով ամէն մարդ աղօթեց: Դարձեալ կառքերու մէջ մտնելով հաճելի տպաւորութիւններով մտանք Մէզրէ:

Մէզրէ

Վ. Ե. Բ. Զ.

ՇԱՔԱՐ

Շաքարը տիեզերական անուն մը ունի: Աշխարհի այլեւայլ լեզուներուն մէջ շաքարի համար գործածուած բառը գրեթէ նոյն կամ նման հնչում ունեցող բառ մ'է: Զոր օրինակ. Հայերէն՝ շաքար, Լատիներէն՝ սախարոս, Յունարէն՝ զախարի, Արաբերէն՝ շուքար, Պարսկերէն՝ շուքար, Տաճկերէն՝ շեքեր, Փրանսերէն՝ սիւքր, Անգլիերէն՝ շուկր, Իտալերէն՝ շուքարո, Գերմաներէն՝ ցուքր, Ռուսերէն՝ ցուքր, Սպաներէն՝ ազուքար, եւ այլն: Կը խորհուի թէ սկզբնական անունը Արաբերէնէ առնուած է, զի առաջին անգամ Սարակինոսները մացուցին շաքարի եղէվը Սիկիլիա եւ Սպանիա: Լեզուաբաններէն ոմանք ալ կը խորհին թէ շաքարին

անունը առնուած է մարդուս բերնին մէջ ակռաներուն տակ զայն կոտորելէն յառաջ եկած ձայնէն:

Շաքարեղէվը Թ. դարուն հարաւային Չինաստանի մէջ կը մշակուէր իբրեւ պտուղ, եւ միայն Չինացւոց ծանօթ էր, իսկ 1506ին Սպանիացիք դասն Անթիլեան կղզեխումբին Բուպա կղզւոյն մէջ, եւ Պրագլիւիոյ Ամազոն գետին եղերքները, ուր խիտ առ խիտ կ'աճէր ան բնական վիճակի մէջ, եւ զայն Եւրոպա ներածեցին իբրեւ պտուղ:

Եղէվէն իսկական շաքար գտելու գիւտը եւ անոր իբրեւ անունդ գործածութիւնը՝ նոր է: Նախնիք շաքարին տեղ կը գործածէին մեղր, եւ թուրք, խաղողէ ու արմաւէ պատրաստուած ուռփ (շեքփեզ): Խմորեղէնները եւ անուշեղէնները ասոնցմով կը պատրաստուէին: Իսկ խմելիքներու մէջ՝ սովորութիւն չկար անոյշ դնել: Ասիացիք՝ սուրճը եւ Մայրագոյն Արեւելցիք՝ թէյը առանց անոյշի կը խմէին, եւ օշարակները կը պատրաստէին ուռփով: Այսպէս մինչեւ 1860 Թուրքիոյ մէջ սովորութիւն չկար սուրճը շաքարով համեմելու, իսկ թէյն ալ նորութիւն մըն էր որ միայն հարուստ դասակարգը իբրեւ պերճանք եւ կամ ցրտառութեան համար իբր գեղ կը գործածէր: Բոլոր անուշեղէնները եւ օշարակները կը պատրաստուէին ուռփով եւ կամ մեղրով:

Շաքարին իբրեւ անունդ առնին՝ գործածութիւնը 1860ին սկսաւ, եւ այդ թուականին մէկ քաշ շաքարին գինն էր 12 դահ.:

Շաքարը կը գտնուի շատ մը բոյսերու եւ պտուղներու հեղուկներուն մէջ: Բայց ամէնէն աւելի ճականգին է որ առատ շաքարի հիւթ ունի եւ անկէ շատ քիչ ծախքով եւ առատ քանակութեամբ կրնայ ձուք բերուիլ ամէն կլիմայի ներքեւ: Մինչեւ 1865 ծանօթ շաքարը՝ եղէվի շաքարն էր: Այդ թուականին Պոնեմիոյ մէջ սկսաւ արտադրուիլ ճականգեղէ պտուած շաքարը, որ, սակայն, եղէվի շաքարին չափ զօրաւոր չէ: Մ. Նահանգաց եւ Փանատայի մէջ շաքար կ'արտադրուի զգրիէ (ազ աղած, sweet maple) եւ Եգիպտացորենի կուրծէ (գոզան): Այս շաքարին կոլորի անունը կը տրուի, եւ տեսակ մը թանձրացեալ կաթնագոյն հեղուկ է: Այս տեսակը կ'արտածեն Երեք կենդինաբնոց տակառներով, եւ հոս գլխաւորաբար կը գործածուի հեղիւմներէ եւ յոգումներէ:

Կայ նաեւ քիմիական շաքար մը «սաքարին» կոչուած, փոքրիկ ճերմակ գնդիկներով, զոր ընդհանրապէս զեղազործները կը ծախեն փոքր սրուակներու մէջ գրուած: «Սաքարին»ը շատ զօրաւոր շաքար մըն է. անոր մէկ կրամը բաւական է դաւաթ մը ջուր անուշցնելու, բայց ոչ օգտակար է ան եւ ոչ ալ ընդհանուր գործածութեան համար կը ծախուի:

Բոլոր աշխարհիս 1913ի շաքարի արտադրութիւնն եղած է 15 միլիոն 800 հազար թոնո, որուն 9 միլիոն թոնոն եղէգի շաքար է, իսկ 6 միլիոն 800 հազար թոնոն ճականդի է: Ամէնէն աւելի շաքար արտադրող երկիրն է Ռուսիա՝ 2 միլիոն 100 հազար թոնո, Գուպա՝ մէկ միլիոն 850 հազար, Գերմանիա՝ մէկ միլիոն 457 հազար, Ժապոն՝ մէկ միլիոն 395 հազար, Աւստրիա՝ մէկ միլիոն 154 հազար, Ֆրանսա՝ 515 հազար, Անթիլեան կղզիները՝ 535 հազար, Հավանան կղզիները՝ 320 հազար, Մ. Նահանգները՝ 354 հազար, Հոլանտա՝ 251 հազար, Պելճիգա՝ 235 հազար, Պրազիլիա՝ 225 հազար թոնո, եւ այլն:

Մինչեւ 1880 Թուրքիա շաքարը կ'ընդունէր Ֆրանսայէ եւ Հոլանտայէ, եւ նոյն տարւոյն զիններն էին, կենդինարը = 44 քաշ՝ 200-240 դահ. ոսկեղրամ: Այդ թուականէն վերջ Աւստրիա սկսաւ ներածել, եւ 1892ին՝ Ռուսիա սկսաւ, եւ 1898ին՝ Գերմանիա: Այս վերջին թուականին շաքարին գինը այնպիսի անկում մը կրեց որուն նմանը ոչ մէկ երկրի մէջ տեսնուած էր: Մէկ կենդինարը ծախուեցաւ մինչեւ 55 դահ. ոսկեղրամ եւ այս գինը գրեթէ մէկ տարի տեւեց: Աւստրիոյ, Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ շաքարի արտադրիչները՝ օտար երկիրներու արտածման համար իրենց կառավարութենէն կ'ընդունէին 20% պարգեւ արժէքին վրայ, որով արտադրիչներն կարող կ'ըլլային աժան գնով արտածել:

Վերջին 14 տարուան մէջ շաքարին գինը հաստատ մնաց, կենդինարը 85-100 դահ. ոսկեղրամ, Աւստրիական շաքարը միշտ Ռուսականէն եւ Գերմանականէն 10-15 դահ. աւելի բարձր գին ունենալով: Աւստրիական շաքարը սովորաբար խոշոր կտորներով պարկերու մէջ լեցուած կու գայ, եւ որոշ չափ մը ունի, այն է, իւրաքանչիւր պարկ 1½ կենդինար կամ 66 քաշ: Ռուսական եւ Գերմանական շաքարները բիւրեղացեալ փոշիի ձեւով կը ներածուին. Ռու-

սականը կաթնադոյն է, իսկ Գերմանականը ճերմակ, եւ այս վերջինին գինը Ռուսականէն 5% աւելի է: Ռուսական շաքարն աւելի զօրաւոր է քան Աւստրիական եւ Գերմանական շաքարներն, իսկ սպառման մէջ առաջին է Աւստրիականը, երկրորդ Ռուսականն եւ երրորդ Գերմանականը:

Այս առթիւ շահեկան է յիշել շաքարի գործածութիւնը այլեւայլ ազգերու մէջ: Շաքարի գործածութեան ամէնէն բարձր թիւը 100 համարելով, հետեւեալ համեմատութիւնը կ'ունենանք. Դանիացիք՝ 98, Անգլիացիք՝ 85, Մ. Նահանգները՝ 81, Զուիցերացիք՝ 70, Հոլանտացիք՝ 46, Գերմանացիք՝ 41, Ֆրանսացիք՝ 39, Աւստրիացիք՝ 25, Ռուսերը՝ 23, Թուրքիացիք՝ 18, Իտալացիք՝ 11: Այս բաղադրական ցուցակէն կ'երեւի թէ ամէնէն աւելի շաքար ուտողներն են Դանիացիք եւ ամէնէն քիչ ուտողները՝ Իտալացիք:

Մ. ՄԵՐԱՅՏԱՐԵԱՆ

— 000000 —

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՍԻԿՈՆԵԱՆ

Համաշխարհային մեծ պատերազմին յառջ քերած թշուառութեան դէմ պայքարելու համար ամէն երկիրներու մէջ հսկայական ջանքեր կ'ըլլան, որովհետեւ ամէն անհատ համոզուած է թէ պէտք է իր կարողութեան չափով որեւէ կերպով օգտակար ըլլայ հայրենիքի պաշտպանութեան: Հայրենիքին կարելի է օգտակար ըլլալ իբր զինուոր, հիւանդապահ, գրամական կամ նիւթական զոհարերութեամբ մը, զինուորներու ընտանիքին եւ պարագաներուն օգնելով, պատերազմի հետեւանքով յառաջ եկած ժողովրդական թշուառութիւնը ամօքելով, եւ այլն: Օսմանեան Հայերս առաջին անգամ անոթ ունեցանք Պալքանեան պատերազմին մեր զինուորական կարողութիւններն ու հայրենասիրութիւնը ապացուցանելու: Մենք կը յուսանք թէ ներկայ պատերազմին ալ բախտաւոր պիտի ըլլանք Հայ զիւցապնութեանց դուռագներ լսելու, եւ ինչպէս ցայժմ Հայ զինուորները արժանապատիւ մեր բոլոր պատերազմական նախարարներու բարձր գնահատումին եւ գովեստին, նոյնպէս ալ այս ներկայ պատերազմին կը

յուսանք թէ անոնք ամէն անձնութիւն յանձն կ'առնեն հայրենիքին պաշտպանութեան համար, եւ կ'արժանանան ինչպէս փաշայի պէս ժողովրդական նախարարի մը գովեստներուն:

Պատրիարքարանի շրջաբերականին իմաստը ամէն Հայ պիտի գնահատէ, եւ ինչպէս ցայժմ, ապագային ալ Օսմանեան հայրենիքին համար ամէն գոհողութիւն ընկու պատրաստ պիտի ըլլայ:

Իրենց կեանքը ուղղակի պատերազմի դաշտին մէջ հայրենիքին համար գոհող վիճակներէն գաւ՝ մնացեալ քաղաքացիները իրարու եղբայրաբար օգնութեան ձեռք կարկառելու մշտապատրաստ պէտք է ըլլան:

Բնական է որ ինչպէս ամէն երկիրներու մէջ, նոյնպէս ալ մեր հայրենիքին մէջ, պատերազմի հետեւանքով աղքատութիւնը զգալապէս աճի: Մեր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ բնակող բազմաթիւ աղքատ անձեր եւ ընտանիքներ կրնան ապրուստի նեղութիւն քաշել: Մեղմէ շատ հարուստ ազգեր նոյն իսկ խաղաղութեան միջոցին այս աղքատ դասակարգերուն օրական ապրուստը դիւրացնելու համար բազմապիսի հաստատութիւններ հիմնած են: Այս կարգէն են ձրի եւ ւաճառականներ, ւաճառական քնակաւայրեր, պարսպ մնացողներուն ձրիաբար գործ հայրաքերու ընկերակցութիւններ, կամ դիւրիս միջոցներով հատաքաղաքներ աշխատութիւններ գտնելու համար կազմակերպուած ընկերակցութիւններ, եւ այլն:

Եթէ մենք ընդհանուր թշուառութեան առջեւ յուսահատինք եւ որեւէ կերպով չաշխատինք անոք դատարարներուն համար հոգ տանիլ, երբեք մեր պարտքը խղճի մտք կատարած չպիտի ըլլանք, եւ ազգի մը համար, որ իր գոյութեան գիտակցութիւնը ունի, անգործութիւնը, որեւէ կերպով իր նմաններուն օգտակար չըլլալը, մահացու մեղք է:

Մենք այն համոզումն ունինք թէ մեր վերեւ յիշած բոլոր հաստատութիւններն ալ կարելի է հիմնել Օսմանեան կայսրութեան բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Բանի մը ունեւորներ կրնան պղտիկ գրամազուխով ւաճառական ձաշարան հիմնել: Արդէն Յոյները Բերայի մէջ ունէին նման հաստատութիւն մը: Երկու երեք դրուշով անձ մը կ'ընտանելու չափ մէկ կամ երկու տեսակ կերպ-

կուր կարելի է մատակարարել: Դրամազուխ տէրերը այսպիսով իրենց դրամը չեն կորսնցներ եւ միաժամանակ մեծ օգնութիւն մը մատուցած կ'ըլլան հարկւարաւոր հազարաւոր անձերու: Հարկաւ այսպիսի հաստատութիւն մը զուտ բարեգործական նպատակով հիմնուած ըլլալով, պէտք չէ, մանաւանդ պատերազմի ժամանակ, երբեք շահ ակնկալել անկէ:

Նման ընկերակցութիւն մը կրնային հիմնել տան տէրերը աղքատ ընտանիքներու աժանագին բնակարաններ հայթայթելու համար: Այս նպատակով պէտք է յանձնաժողով մը կազմել տան տէրերէ, եւ զոնէ պատերազմի տեւողութեան միջոցին կալուածներու տուրքը եւ ապահովագրութիւնը վճարելու չափ զուտ մը միայն պահանջել վարձակալներէն: Այսպիսի կազմակերպութիւն մըն ալ առաջ բերել շատ մեծ դժուարութեան չկրնար բաղիւիլ, որովհետեւ արդէն պարագայ տուներու մեծ բազմութիւն մը կարելի է գտնել ամէն ուրեք:

Բաց ի Աշխատանքի տունէն, դժբախտաբար ուրիշ կազմակերպութիւն մը չունինք պարագայ մնացողներուն գործ հայթայթելու համար, եւ անգործներուն թիւը այժմ այնքան մեծ է որ կ'երեւայ թէ մեր ունեւորները որեւէ գաղափար չունին տիրող թշուառութեան վրայ: Բազմապիսի ընտանիքներու միակ նեղուկներ արցունքոտ աչքերով գործ կը փնտռեն եւ չեն գտներ, եւ յուսահատ մէկ գուռնէն միւսը փոխ կ'առնեն: Կնիկներ եւ աղջիկներ որոնք որեւէ կերպով զգեստ, ձեռնակիղէն կրնան կարել, լուացք ընել, ծառայութիւն ընել, գուլպայ, եւ այլն հիւսել՝ ձեռքերին ծալած գործի կը սպասեն: Կազմակերպութեան մը պակասը զգալի է ամէն ուրեք: Աշխատանքի Տունը միակն է իր տեսակին մէջ, եւ ան ալ իր շատ սկիար միջոցներով մեծ եւ կարեւոր արդիւնք մը տալու անկարող է:

Ամէնէն օգտակարը սակայն աղքատներուն հաստատութիւնները գործ հայթայթելու համար հիմնուած հաստատութիւններն են: Այսպէս, օրինակի համար, ձմեռը գուլպայ անհրաժեշտ է ամէն մարդու համար: Եթէ բացատրուածին պէս գործ հայթայթող ընկերակցութիւն մը գոյութիւն ունենար, կրնար բազմաթիւ կիներու եւ աղջիկներու գործ հայթայթել, եւ անոնց արտադրութեան համաձայն վճարումներ ընել:

Այս ձևով աղքատներուն գործ կը հայ-
թայթուէր, եւ գուլպայի պէտք ունեցողները
յօժարակամ այսպիսի ընկերակցութիւններէ
գուլպայ կ'առնէին: Որովհետեւ մեր մէջ որեւէ
հանրային օգտի վերաբերեալ գործ առանց
նախաձեռնարկութեան միշտ դատաւարտուած
է վիժելու, այս պատճառով ալ շատ կը փա-
փաքէինք որ Պատրիարքարանի մէջ մասնաւոր
յանձնաժողով մը կազմուէր՝ այս կարգի բա-
րենպատակ գործեր կազմակերպելու համար
խորհրդակցելու եւ պարտուպասաճը տնօրի-
նելու համար: Պէտք է գործել արագ եւ մեծ
ուգեւորութեամբ ներկայ մեծ ձգնաժամին աղէտ-
ները զոնէ մասամբ ամոքելու համար:

ՊԱՏՐԻԱՐԲԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Երեք ամիսներէ ի վեր Եւրոպական պե-
տութեանց միջեւ ծագած ընդհանուր պատե-
րազմէն մեր երկիրն ալ դժբախտաբար անմասն
չմնաց, ու կայսերական կառավարութիւնը ընդ-
հանուր զօրակոչով մը բանակը զէնքի տակ ա-
ռաւ՝ ամէն պատահականութեանց առջեւ պատ-
րաստ դնուելու համար: Վերջին այս երեք
ամիսներու մէջ գաւառներու բոլոր անկիւննե-
րէն մեզի հասած հեռագիրներ եւ նամակներ
ցոյց տուին թէ մեր ժողովուրդը համակերպե-
լով 32էն մինչեւ 45 տարեկաններու եւ աննե-
ցուկներու զօրակոչին, պատերազմական գրաւ-
մանց եւ կառավարական տնօրինութիւններուն,
նաեւ բանակին կամ կառավարական զանազան
պէտքերուն համար առաջարկուած հանգանակու-
թեանց սիրայօժար մասնակցեցաւ, այնպէս որ
անոր մինչեւ այսօր ունեցած ընթացքը կը ցու-
ցնէ թէ Հայ ազգը իբրեւ անբաժան մէկ մասն
Օսմանեան հայրենիքին՝ իր հաւատարմութիւնն
ու հայրենասիրութիւնը ի հարկին արտայայտե-
լու պատրաստ է ի գին ամէն զոհողութեանց:
Ինչպէս վստահ ենք մեր ժողովրդեան այս
զգացմանց վրայ, նոյնպէս ալ վստահ ենք մեր
Առաջնորդ եղբարց եւ բոլոր եկեղեցական ու
աշխարհական միաշունչական մարմիններուն վրայ,
որ ժողովրդեան այս զգացումներուն առաջնոր-
դելու ամէն ջանք ի գործ կը դնեն: Այսուհան-
դերձ, նկատելով որ մեր երկիրը պատերազմա-

կան վիճակի մէջ կը գտնուի այլեւս, հարկ կը
տեսնենք, որոշմամբ Ազգ. Կեդրոնական Վար-
չութեան խառն ժողովոյ, սոյն շրջաբերական
զրութեամբ՝ հետեւեալ կէտերուն վրայ ալ
յատկապէս ուշադրութիւնն հրաւիրել մեր բո-
լոր Առաջնորդաց, Տեղապահաց, Փոխանորդաց
եւ պաշտօնական անձանց:

Ա. Թէ՛ եկեղեցւոյ բեմէն եւ թէ՛ ամէն
տնիթներու մէջ զադրելու չէ գրաւոր թէ բե-
րանացի յորդորելէ մեր ժողովուրդը, որպէս զի,
ինչպէս դարերէ ի վեր Օսմ. հայրենիքին հան-
դէպ իր պարտականութիւնները կատարած է,
այսուհետեւ ալ կատարէ ամենայն անկեղծու-
թեամբ, մանաւանդ հիմա, երբ երկիրը անհրա-
ժեշտ պէտք ունի անոնց:

Բ. Յանուն հայրենիքի՝ կառավարութեան
ըրաժ կոչերուն սիրայօժար պատասխանել, Նիւ-
թական օժանդակութիւններէ զատ, զորս վս-
տահ եմ թէ մեր ժողովուրդը չլլանար, յոր-
դորելու է զայն որ, որքան ալ անվարժ զին-
ուորական կեանքին, չխնայէ մինչեւ իսկ իր
կեանքը, երբ հայրենիքը անոր պէտք ունի:
Վստահ եմ թէ մեր ժողովուրդը՝ ներկայիս մէջ
մանաւանդ՝ իր նախնեաց արժանաւոր զաւակ
ըլլալը դործնականապէս պիտի ապացուցանէ:

Գ. Պատերազմական այս վիճակէն անբա-
ժան եղող թշուառութեանց ամոքումը աւելի
կեդրոն քաղաքներուն եւ պաշտօնական Մար-
միններուն բաժին կը մնայ: Անհրաժեշտ է կազ-
մել աղքատախնամ Մարմիններ կամ եղածները
զօրացնել՝ կոչում ընելով ժողովրդեան բարե-
պաշտութեան եւ ազգասիրութեան, խնամելու
համար զէնքի տակ կոչուած զինուորներուն
աննեցուկ ընտանիքները եւ թեթեւցնելու ու-
րիշ աղքատներու եւ որբերու թշուառութիւնը:
Երբ պէտք տեսնուի, վստահ ենք մեր ժողո-
վուրդին պթաբարութեան վրայ, որ իր պաշ-
տօնական հաստատութիւնները պիտի արամադրէ
զինուորներու հանգստութեան եւ ի հարկին ա-
նոնցմէ հիւանդ կամ վիրաւոր եղողներուն իբր
հիւանդանոց ծառայելու համար: Երբ անհրա-
ժեշտ հարկը պահանջէ, անշուշտ մեր ժողո-
վուրդը իր տուններուն մէջ ալ պիտի հիւրասիրէ
իր հիւանդ կամ վիրաւոր Քրիստոնեայ եւ Իս-
լամ եղբայրները: Այսպիսի ժամանակի մէջ աստ-
ուածահաճոյ ամենամեծ գործը կատարած պիտի
ըլլանք, երբ մենք մայրերով ու քոյրերով

նուիրուինք անոնց խնամածութեան : Հարկ չկայ շեշտելու թէ գթասիրական գործերու մէջ երբեք խալի չգրուիր ո՛չ կրօնքի եւ ո՛չ ազգութեան , քանի որ ամէնն ալ միեւնոյն հայրենիքի զաւակներն են :

Դ. Յատկապէս կը խնդրենք մեր առաջնորդ եղբայրներէն ու պաշտօնական բոլոր մարմիններէն , որպէս զի տեղական կառավարութեան պաշտօնէութեան հետ սիրալիր յարաբերութիւններ մշակեն , անոնց ջանքերուն օժանդակեն , ոմանց կողմէ նշած օրինաց հակառակ վարմունքին նկատմամբ իրենց դիտողութիւնները սիրալիր ու սրտցաւ շեշտով մը ներկայացնեն պատկանեալ պաշտօնատանց : Նոյնպէս ժողովուրդը յորդորեն , որպէս զի իրենց գրացիներուն ու հայրենակիցներուն հետ սիրով վերաբերուին , օգնեն անոնց անձնուիրութեամբ եւ զոհողութեամբ , յարգեն անոնց զգացունները , հեռատես եւ շրջահայեաց ըլլան ամէն ժամանակէ աւելի , առիթ չտան թիւրիմացութեանց եւ ըստ ամենայնի զգոյշ ըլլան իրենց խօսքերուն ու վարմունքին մէջ . զի յայտնի է թէ այսպիսի ժամանակի մը մէջ մարդիկ ջգագրդիւ ու դիւրազգած կը դառնան :

Ե. Յատկապէս կը խնդրենք մեր բոլոր առաջնորդներէն որ ժամանակին փափկութիւնը նկատի առնելով , ամէն աչալրջութեամբ հսկեն , խօսին ու գործեն անդադար : Կը յանձնարարենք մասնաւորապէս մեր Առաջնորդ եղբարց , որպէս զի պաշտօնական Մարմնոյ հետ խորհրդակցութեամբ ամէն ջանք ի գործ դնեն , ժամանակը , տեղը եւ հանգամանքները նկատի առնելով , եւ նոյն կերպ հրահանգեն իրենց փոխանորդներն ու իրենց վիճակին բոլոր պաշտօնական մարմինները :

Խաղաղութեան Աստուածը մեր հայրենիքին ու ժողովուրդին վրայէն հեռացնէ ամէն նեղութիւն , ազատ պահէ ամէն վտանգէ ու շուտով խաղաղութիւն պարգեւելով աշխարհի , ապահովէ մեր ամէնուս ապագայ կեանքի անդորրութիւնը :

Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ
ԶԱՒԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՓՈՍ

Սոյն շրջաբերականէն առաջ զրկուեցաւ հետեւեալ շրջաբերական հեռագիրը .

Մեր երկիրը , այսօր , քանի մը պետութեանց հետ պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուի : Հայ ազգը , ըստ իր դարաւոր ու բնա-

ծին հաւատարմութեան եւ անձնուիրութեան , ներկայ պատերազմի միջոցին եւս պիտի փութայ իր հայրենասիրական անհրաժեշտ պատականութիւնները իրաւամբ կատարել : Անդիկա ստոյգ ըլլալով հանդերձ , կարեւորութեամբ կը յանձնարարուի եւ կ'ազդարարուի կրկին անգամ յորդոր կարգալ ժողովուրդին , որպէս զի ետ չկենայ ամէն կարգի զոհողութենէ՝ պանծացնելու համար Օսմ. դահը , որուն յարած է տոկուն հաւատարմութեամբ եւ պահպանելու ու պաշտպանելու համար մեր նուիրական հայրենիք :

ՊԱՏՐԻԱՐԿ ԶԱՒԷՆ

ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՄԵՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՍ

Պոռսո , Նոյ . 3 . Յրանսայի Նախագահ Մ . Փուանքառէ եւ Պատերազմական Նախարար Մ . Միլըռան Տէօնքէրքի մէջ տեսակցեցան Պելճիոյ Պատերազմական Նախարարին եւ Լորտ Քիչընըրի հետ : Յետոյ երկար տեսակցութիւն մը ունեցան Յրանսայի ընդհ . հրամանատար Զօր . Ժոֆուի հետ : — Վիեննա . Ամսոյս 1-2ի գիշերը գրաւեցինք Սերպիոյ Շապաց քաղաքը : — Պեդրին . Պօէր ապստամբներու թիւը 10,000ը կ'անցնի : Օրէյնս եւս ընդվղած է : — Վիեննա . Մինչեւ ցարդ 2,500 Ռուս զերի վարած ենք Սթարի Սամպորի հարաւային եւ Թուրքայի հիւսիսային կողմէն : Երէկ նոր գրաւումներ ունեցանք Սթարի հովտին մէջ Նիպնիքի մօտ : — Լոնտոն . Հիւսիսային Ծովը զինուորական գօտի հռչակուեցաւ : Նոյ . 15է սկսեալ ամէն նաւեր պիտի անցնին Հեպրիտեանց , Իսլանտայի եւ Փարոյ կղզիներուն հիւսիսակողմէն : — (Նոյն) . Օսթէնտի հաւաքակողմը Մարիաքէրք զինակիցներէն գրաւուեցաւ :

Պեդրին , 4 . Անգղ . աղբւրէ կը հաղորդուի թէ Գերման բաղձաթիւ մարտանաւեր մշուշէն օգտուելով ումբակոծեցին Եարմըթիի ծովեզրը : Անգղ . Հեքսիլըն յաճանաւը թեթեւապէս վնասուեցաւ եւ ունեցաւ 1 սպանեալ ու 4 վիրաւոր , իսկ Անգղ . E 5 ընդծովեան ականահար

ընկղմեցաւ: — Լոնսոն (պաշտօնական). Առաւօտուն կանուխ թշնամի նաւաբաժին մը ուրմբակոծեց Անգղ. Հեշխիլըն թնդանօթակիրը, որու նաւազններէն մին վիրաւորուեցաւ: Հեշխիլըն նշանացի իմացուց թշնամիին ներկայութիւնը եւ վերջինները փախան մեր թեթեւ յածանաւորուն առջեւէն: Նաւամարտ մը սկսաւ վերջապէս: Գերման ամենավերջին յածանաւը փախուտի միջոցին բազմաթիւ ականներ զրաւ, որոնց միոյն զարնուելով ընկղմեցաւ մեր E 5 ընդծովեան, եւ կամրջակին վրայ գտնուողները միայն կրցան ազատուիլ, 2 սպայ եւ 2 նաւազ: — Պերլին (պաշտօնական). Գերման մեծ յածանաւ մը, Եոյֆ, 1903ին շինուած եւ 9,500 տոնոյիւնոց, նաւահանգստի մը մօտից ականներուն զարնուելով ընկղմեցաւ եւ նաւազներուն կէսէն աւելին, 382 հոգի, ազատուեցան: — Սքաւզպուրի. Զօր. Ծոն Տէմլինկ արչաւանքի մը միջոցին զիստէն վիրաւորուեցաւ թնդանօթի պայթումէն: Սակայն կը շարունակէ իր զօրաբանակը վարել: — Լոնսոն. Միլեհովա յածանաւը Ազապէ կըթալով տեսած է թէ զինուորներէ գրաւեալ է այն: Եզրպոստի բանակէն Զօր. Մաքսուէլ պաշարման վիճակ հրատարակելով յայտարարեց թէ զինուորական հսկողութեան կ'ենթարկէ երկիրը: Հարաւ. Ափրիկէի մէջ Զօր. Մարից վիրաւորուած ու դերի վարուած է Զօր. Վիլիէի հետ: — Պերլին (Վոլֆ). Իրաի շուրջ եւ Առասի ու Սուսսոնի հիւսիսակողմը յամրօքէն յառաջացանք: Վոժի մէջ թըշնամի յարձակումներ ետ մղեցինք: — Վիեկնա. Շապաղի հարաւային եւ հարաւարեւմտեան կողմը դարձեալ թշնամիին հանդիպեցանք: Բոմանճա Փլանինայի կռիւներուն մէջ 7 սպայ եւ 647 զինուոր գերի վարեցինք, 8 թնդանօթ ու 3 թնդանօթասայլ, 2 գնդացի եւ շատ սլաքէն ու ռազմանիւթ գտուեցինք բացի 1,000 արջառէ: Ռուսական Բոլոնիոյ մէջ մեր շարժումները երէկ չխանգարուեցան թշնամիէն: 20 սպայ եւ 2,200 զինուոր գերի առինք Լիզա Կորայի կռիւներուն մէջ: Սամպորի հարաւակողմը 200 Ռուս անձնատուր եղան, Եարոսլաւի մօտ ալ 300: Պուքովինա վերստին մեր ձեռքն անցաւ, նմանապէս Մաթքովիչ, եւ Սերպերը չկրցան մեր հրետանին զիմանալ ի Վալիէվօ: Լոնսոն, 5. Պաշտօնաթերթը բացառիկ թիւով մը հրատարակեց պաշտօնական յայտարար-

րութիւն մը թէ պատերազմական վիճակ կայ Մեծ Բրիտանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Օսմ. դեսպան Թէվֆիզ փաշա այսօր դէպի Ֆլէսինկ մեկնեցաւ. դեսպանատան պաշտօնէութեան հետ: Սըր Էտ. Կրէյ կայարան երթալով ողջերթ մղաթեց: — Պերլին. Պերճիացիները Անգղիացիներու եւ Ֆրանսացիներու օգնութեամբ փորձեցին երէկ Նիէօփոսէ դուրս խուժել ծովուն ու ողողուած հողամասին միջեւ, բայց ետ մղուեցան առանց դժուարութեան: Իրաի մօտ, Լիլի հարաւարեւմտեան, Պէրի-Պաքի ալ հարաւային կողմը, Արկոնի եւ Վոժի մէջ կը շարունակենք մեր յարձակողականը: — Վիեկնա. Հիւսիսային ռազմադաշտին վրայ մեր շարժումները կը շարունակեն առանց խանգարման: Վիսթոքի գետարեւին հարաւային կողմը Սանի եզերքը հաստատուած թշնամին խախտեցինք իր դիրքէն եւ 1,000 գերի վարեցինք, 500 ալ Սթրիի հովանի մէջ, եւ գնդացի ու ռազմանիւթ գրաւեցինք: — Պերլին. Զօր. Ծոն չինքնաշարժ արկածի մը ենթարկուեցաւ եւ անկարող է իր պաշտօնը վարել:

Պերլին, 6. Կառավարութիւնն հրամայեց ձերբակալել Գերմանիոյ մէջ գտնուող 17-55 տարեկան ամէն արու Անգղիացի եւ բանտարկել Անգղիաբնակ Գերմանացիներուն ազատ շարձակուելուն պատճառով: Մինչեւ ամսոյս սկիզբը Գերմանիա բերուած գերիներն են Ֆրանսացի 3,138 սպայ եւ 189,000 զինուոր, Ռուս 3,120 եւ 187,000, Պերճ 537 եւ 35,000, Անգղիացի 417 եւ 16,000: Համագումար 434,212: — Վիեկնա. Երէկ կռիւ չեղաւ: Ծակատի քանի մը կէտեր, հակառակ տեղային կացութեան նպաստաւոր հանգամանքներուն, անցողակի կերպով Ռուսերու թողուեցան, շարժառիթն ընդհանուր կացութիւնն ըլլալով: — Պերլին. Պափոմբ թերթ մը կ'իմանայ թէ Գերման երկու օդանաւ Քալէի նեղուցն անցնելով ռումբ արձակած են Տովլըրի արեւմտեան ամրութիւններուն վրայ: Առաջին խիզախ փորձն է այս՝ ներկայ պատերազմին մէջ: Անհիմն է Անգղ. թերթի մը սա լուրը թէ Գերման հրամանատար Զօր. Ծոն Քլուք սպաննուած է օդանաւէ արձակուած ռումբերով: — Լոնսոն. Բոթէրտամէ կը հաղորդուի թէ Պերճիոյ Գերման բանակեալը Թիլթէ կէնթ փոխադրուած է, այսինքն դէպ հիւսիսարեւելք, նաեւ թէ Գերման

խոշոր թնդանօթներ զետեղուած են ի Պլանքէմպէրկ, Օսթէնտի հիւսիսարեւելակողմը: — Պորսօ. Արտաքին գործերու նախարարը զեկոյց թէ Թուրք նաւատորմը Ֆրանս. առեւտրական նաւու մը դէմ գործելով եւ Ֆրանսացիներու շահուն վնասելով, միւս կողմէ զին. ու նաւային Գերման պատուիրակութիւնը հեռացուած չըլլալով, Ֆրանսա կը պարտաւորի պատերազմ հրատարակել Թուրքիոյ դէմ: — (Նոյն). Պարսկաստան չէզոքութիւն հրատարակեց: — Լոնսոն. Ծովային նախարարութիւնը կը հրատարակէ թէ Գերման զեկոյցի մը համաձայն Չիլիի ծովեզերաց մօտ Գերման 4 յածանաւեր Անգլ. նաւաբաժնի մը հետ կռուած եւ ընկղմած են Մոնմաութի յածանաւը եւ վնասած են ուրիշ երկու յածանաւ: Վալփարայգօէ ալ կը հազորդուի թէ վնասուածներէն մին ալ ընկղմած է.

Քոլիկենակ, 7. Չիլիի նաւամարտին վրայ Նիւ Եորքէ կը հաղորդուի թէ Անգլ. յածանաւերը Չիլիի Քորսնէլ նաւահանգիստէն ածուխ առնելով ելած էին Գերման յածանաւ փնտռել, բայց վերջիններէն լրտեսուած ըլլալով 9 հզմթ. հեռուէն յարձակում կրեցին, մինչդեռ իրենք 6 հզմթ. հեռաւորութենէ միայն կրնային պատասխանել: Մոնմաութի ընկղմեցաւ եւ փոթորկին պատճառով 678 նաւազներէն քիչեր միայն կարելի եղաւ ազատել: Կոստնոյի եւս ընկղմած է հաւանօրէն, բայց նաւազներն ազատուած են: — Պորսօ. Լոնսոնէ կը հազորդուի թէ Ճափոնի նաւատորմը կը հետապնդէ Չիլիի այդ Գերման յածանաւերը: — Լոնսոն. Չիլիի ջուրերուն մէջ Անգլ. առեւտրական նաւ մը ընկղմած է Գերման Լայփցիկ յածանաւէն: Նաւազներն ազատուած են: Ուրիշ նաւ մը եւս, Կրաւիօ, զինաթափ եղած է իշխանութիւններուն կողմէ: — Պերլին (Վոլֆ). Ընդհ. սպայակոյտը կը ծանուցանէ թէ երէկ մեր յարձակումները յառաջացան, մասնաւորապէս Իւրի արեւմտակողմը: 3,000է աւելի Ֆրանսացի զերի եւ 3 գնդացիք առնուեցան: Սուփիո գիւղը եւ Շափինեոլի արեւմտեան մասը ստիպուեցանք պարպել: Արեւելեան ռազմադաշտին վրայ Վարթա գետն անցնող Ռուսերն յաղթուեցան եւ միւս կողմը մղուեցան: — Վիեննա (պաշտօնական). Կաթութիւնն անփոփոխ է հիւսիսային արեւելեան ռազմադաշտին վրայ: Հարաւային ռազմադաշտին վրայ յամր բայց նպաստաւոր կերպով կը

յառաջգիմնէ թշնամիին դէմ, որ ծառերու եւ երկաթաթել արգելքներու ետին ամրացած է Սէր-Փլանինայի մէջ եւ Շապացի հարաւակողմը: Միսարի բարձունքը գրաւեցինք եւ 200 զերի առինք, նաեւ բազմաթիւ Սերպ խրամներ, ուր 1,500 զերի, 4 թնդանօթ եւ 6 խորարնկէց առինք: Սերպ Զօր. Սթէֆանովիչ անձնապան եղաւ զերի չիյնալու համար:

Պերլին (Վոլֆ), 8. Պաշտօնապէս կը զեկուցուի թէ Յինկ Թաօ ինկած է երէկ հերոսական դիմադրութենէ մը ետեւ: — Թոթիօ. Պաշարման բանակի Ճափոնցի հրամանատարը եւրէ՛ի թուականով կը հազորդէ թէ առաւօտուն կանուխ ձախ թեւը գրաւեց Յինկ Թաօի Շութանի բլուրին հիւսիսային եւ յետոյ Թաթուն Ճինկի մարտկոցը: Նոյն միջոցին կեդրոնը յարձակեցաւ եւ յաջորդաբար գրաւեց Մոլթքէ, Իլթիս եւ Պիլմարք ամրոցները: Ժամը 6ին պահակազօրքը սպիտակ գրօջ պարզեց: Երեք ժամ յետոյ բանադնաց մը եկաւ անձնատուութեան պայմաններուն համար: Այս կողմին մէջ մեր կորուստն եղաւ 36 սպանեալ եւ 182 վիրաւոր, Անգլիացիներունը 238 վիրաւոր սպայ: — Լոնսոն. Կիմացուի թէ Քիաօ Զէուի կառավարիչ Նով. Գնդ. Մայրը Բայտէք վիրաւորուած է երէկի կռուին մէջ: — Պերլին (Վոլֆ). Ընդհ. սպայակոյտը կը զեկուցանէ թէ երէկ մեր յարձակումները շարունակած են Իւրի մօտ եւ Լիլի արեւմտակողմը: Արկոնի անտառին արեւմտեան եզրը կարեւոր բարձունք մը գրաւած ենք Վիէն-յը-Շաթօի մօտ, նաեւ Ֆրանսական 2 թնդանօթ եւ 2 խորարնկէց: Ճակատին արեւմտեան մասը հանդարտ մնաց մառախուղի պատճառով: Արեւելեան ռազմադաշտէն կարեւոր ոչ մէկ յուր: — Վիեննա (պաշտօնական). Հարաւարեւելեան ռազմադաշտին վրայ երէկ ամբողջ օրը կռիւ եղաւ եւ թշնամիին ոգի ի բռին կռուելուն հակառակ՝ խրամ խրամի ետեւէ առնուեցաւ, նաեւ կարեւոր յենակէտ մը, Քոսթանճըգ: — Քոլիկենակ. Արտաքին գործերու նախարարը զեկոյց թէ ընդհ. պատերազմին Թուրքիոյ ալ մասնակցելէն ետեւ Տանիմարքա կը շարունակէ չէզոք մնալ: — Գերման տեղեկատու գիւսնը կը հերքէ Ռուս սպայակոյտի սա լսւրը թէ Զօր. Հինտէնպուրկ զերի բռնուած է Սաքսոն եւ Բրուսիացի իշխաններու հետ:

Պերլին (Վոլֆ), 9. Ընդհ. սպայակոյտը կը զեկուցանէ թէ երէկ թշնամի շատ նաւեր կրակ բացին մեր աջին դէմ, բայց վտարուեցան մեր թնդանօթներուն կրակով: Նիէօփոտէ գէպի դուրս երկոյեան խուժում մը, որ գիշերն ալ կրկնուեցաւ, բոլորովին ձախողեցաւ: Թշնամիին յամառ դիմադրութեան հակառակ մեր յարձակումները յամրօրէն բայց անդու կը յառաջանան Իրոյ մօտ: Հարաւարեւմտակողմի թըշնամի հակայարձակումները ետ մղուեցան եւ հարիւրաւոր գերիներ բռնուեցան այդ առիթով: Արեւել. ռազմադաշտին վրայ Վիսթինիէք լճին հիւսիսակողմը Ռուս առաւելակչի ու յփերու յարձակումները ետ մղուած են Ռուսերու համար մեծ կորուստներով, որոնց մէջ կայ նաեւ աւելի քան 4,000 զերի եւ 10 խորտընկէց: — Պերլին. Գերման հրետանին կը ռմբակոծէ ղՊէթիւն Լիլի հարաւակողմը: Թայլս կը ծանուցանէ թէ Գերմանները Պասէ մօտ են: — (Նոյն). Ռուսերը պարպեցին Պուքովինայի մեծ մասը եւ կը քաշուին Տնիեսթերի հովիտը: Պօէր ապրտամները երկաթուղիի կամուրջներ քանդեցին եւ Նէյթլի սահմանները հասան: Յինկ Թաօի առման պահուն Ճափոնցիները 2,300 Գերման զերի վարեցին: — Թոֆիօ. Յինկ Թաօի մէջ 14 սպայ վիրաւորուեցան եւ 426 զինուոր սպանուեցան եւ վիրաւորուեցան: Գերման 2,000 զերի առնուեցան: — Վիեննա (պաշտօնական). Շապագ-Լոդնիցա գծին վրայ մեր յարձակողականը բռնն ընդդիմութեան բախեցաւ լեռներու զօրեղապէս ամրացեալ ստորոտները, բայց Լոդնիցա-Բրուսիանի-Եռուպոլոյի գծին վրայ մեր եւսորեայ կռիւները վերջացան մեզի համար ընդհանուր յաջողութեամբ: Սերպ երկու զօրաբանակներ երէկէ ի վեր գէպի Վալիէվօ կը նահանջեն: Երկու գլխաւոր գաղաթ ու բազմաթիւ զերի ու ռազմանիւթ դրաւեցին ք: — Պորտօ. Ռոշֆորի նաւահանգստին զին. մթերանոցներուն մէջ հրդեհ ծագեցաւ եւ ռազմանիւթի քանի մը մթերանոցներ այրեցան: Վնասը կարեւոր կը կարծուի:

Վիեննա, 10. Երէկ մինչեւ իրիկուն շաբուանակեցին լեռներու ստորոտի կռիւները մեծ կատաղութեամբ: Բանի մը թշնամի զիրքեր գրաւեցին ք: Սէր-Փլանինայի հարաւակողմը եւս յառաջացանք կռուելով թշնամի վերջապահներու հետ որ յաղթուեցան:

ՆԵՐՔԻՆ

Օտմ. Բնդհ. Բանակեցւոր զեկոյցներ. Նոյ. 4. Ռուսերը վտարուեցան Գարաքլիսէի եւ Իհանէի չրջաններէն: — Նոյ. 5. Երէկ ընդհանուր տեղի ունեցաւ Օտմ. հեծեալօրաց եւ Ռուս Խաղախներու միջեւ: Վերջինները պարտուելով նահանջեցին եւ հալածուեցան: Արեւելեան սահմանադիր ամբողջ ճակատին վրայ Օտմ. զօրքերը թշնամիին հետ ընդհարեցան: Անգղ. երեք մեծ նաւ, ինչպէս եւ բազում Անգղ. եւ Ֆրանս. շոգենաւեր որ Իլմիրի նաւահանգիստը կը գտնուէին, դրաւուեցան եւ նաւաղները գերի վարուեցան: Պալատի Անգղ. եւ Ռուս հիւպատոսարանները դարձեալ խուղարկուեցան եւ ուրիշ հրապէսներ գտնուեցան: Մարաքաղաքի Անգղ. զեկոյցներու եւ Ֆրանս. Սեն Պրնուս վարժարանին մէջ անթիւ հետադրութեան կազմածներ գտնուեցան ու գրաւուեցան: — Նոյ. 6. Երէկ Ռուս բանակը գործունէութիւն չցուցուց: Անգղիացիները երկրորդ անգամ փորձեցին ռմբակոծել ղԱգապէ եւ հոն զօրք հանել: Սակայն սպայ մը եւ բաւական ռազմանիւթ կորսնցնելով վախան: Այս առաւօտ Ռուս նաւատորմը երկու ժամ ռմբակոծեց ղՂանկուտագ եւ ղԳոդու: Առաջինին մէջ քանդուեցան Կաթոլիկներու եկեղեցին ու Ֆրանսական հիւպատոսարանը եւ երկու տուն, երկրորդին առջեւ ալ ընկղմեցաւ Արվանիսէս անուն մէկուն 640 տկուհինոց Նիփիւս շոգենաւը: Ուրիշ վնաս չեղաւ: — Նոյ. 7. Կովկասու սահմանազինին վրայ եւ Ագապէի մէջ ոչ մէկ նոր գէպք: Շաթ էլ Արապի վրայ օստիկանական հսկողութիւն կատարող Օտմ. ինքնաշարժ նաւը Ապատանի առջեւ Անգղ. թնդանօթակրի մը հանդիպեցաւ եւ կռուի ձեռնարկելով՝ քանի մը ռումբով հրդեհ յառաջ բերաւ անոր վրայ եւ Ապատանի քարիւղի Անգղ. մթերանոցներուն մէջ: Իսկ ինք Պասու վերադարձաւ անվնաս: Բարիւղի մթերանոցները դեռ կ'այրին: — Նոյ. 8. Երէկ Օտմ. զօրքերը Եգիպտական սահմանն անցան: Ռուս նաւատորմը իր պատերազմական նաւահանգիստներն ապաստանեցաւ: Իսկ Օտմը ռմբակոծեց Կովկասի ամենակարեւոր նաւահանգիստներէն մին, Փոթի, եւ վնասներ հասցուց անոր: Ագապէ հանուած Անգղ. ջոկատները Օտմ. սպ.

տիկաններէն ու Արար ցեղերէն յաղթուեցան եւ նոյն նաւահանգստին առջեւ կեցող Անդղ. զրահաւորներուն 4ը հեռացան : Միայն մէկ յաժանաւ մնաց Ագապէի զիմաց : — Ստացուած տեղեկութիւններու համեմատ Ռուսերը Կովկասու սահմանադիրուն վրայ յաղթուած են երկօրեայ կռուէ մը ետեւ : Օսմ. բանակը մտած է թշնամի դիրքերու մէջ : Մանրամասնութիւններն յետոյ պիտի հաղորդուին : — Մինչ Օսմ. հեծեալազօրքը թշնամիին դէմ կ'արշաւէր Կաղզուանի կողմէ, բանակն ալ յարձակեցաւ զօրեղապէս ամրացեալ Ռուս բանակի կեդրոնին դէմ, եւ երկօրեայ բռնուկ կռուէ մը ետեւ թշնամիին յաղթելով զբաւեց անոր լքեալ դիրքերը : — Նոյ. 9. Հակառակ ռազմադաշտին վրայ տեղալ սկսող ձիւնին, նաեւ ռազմադաշտին վրայ մեր յարձակողականը կը շարունակէ : — Նոյ. 10. Կովկասի ճակատին վրայ թշնամին ծանր կորուստ կրելէ ետեւ երկօրոք դիրք մը քաշուեցաւ՝ բաւական թուով գերի ձգելով մեր ձեռքը : Մեր յարձակողականը կը շարունակէ : Եզրպտական սահմանն անցնող մեր զօրքերը զրաւեցին զՇէյխ Զօր եւ Էլ Աբիշի ամրոցը : Դաշտային 4 թնդանօթ եւ հեռազրական իրեղէն զրաւեցինք Անգղիացիներէն : — Նոյ. 11. Կովկասի ճակատին վրայ մեր բանակը Ռուսերու երկրորդ դիրքին վրայ կը յարձակի : Բազմաթիւ գերիներու եւ փախուսականներու յայտարարութիւններուն նայելով Ռուս զօրաց կորովը ողբալի վիճակի մէջ է : Ֆրանսական յաժանաւ մը եւ թնդանօթակրահաւած մը քանի մը խոշոր ուսմբ արձակեցին Փոչէի եւ Տէրիմէնտաղի վրայ, բայց զիմադրութեան բախելով հեռացան : Յաւալի յլեաց մը չհասաւ :

Մամլոյ զիւանը պաշտօնապէս կը հերքէ Ռուս երկու զեկոյցներու սա հատուածները. «Օսմ. երկու զօրաբաժին բազմաթիւ թեթեւ ու ծանր հրետանիներով ու Գուրգ հեծեալներով յարձակեցան մեր զրաւած դիրքերուն վրայ եւ աշխատեցան մեր աջ թեւը պաշարել : Բայց մեր հետեւակազօրաց եւ հրետաձիգներուն կրակին տակ նահանջեցին նախ ձախ թեւին, յետոյ ամբողջ ճակտին վրայ :» «Նախապէս մեր զրաւած դիրքերը մինչեւ իրիկուն պահեցինք :» Յայտնի է թէ ճիշտ հակառակը զեկուցուեցաւ Օսմ. բանակեալէն եւ ուստի հերքման իսկ ահարժան են Ռուսական այդօրինակ յերկրանքներ :

Պատերազմի յայտարարութիւն. Հինգշաբթի Կայս. հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ Հոկ. 29 թուականով եւ Կայսրէն եւ բոլոր նախարարներէն ստորագրեալ, որով պատերազմ կը հրատարակուի Ռուսիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դէմ :

Ֆրանց Եղէֆ կայսրը եւ Վեհ. Սուլթանը փոխադարձ գոհունակութեան հեռագիրներ փոխանակեցին Թուրքիոյ մասնակցելուն համար համերոպական պատերազմին : Աւստրեան բանակի ընդհ. հրամանատար Ֆրիտրիխ արքիւզուքսը եւ Օսմ. բանակի վերին հրամանատար փոխանորդ Էնվէր փաշա ալ նոյն մտօք հեռագիրներ փոխանակեցին : Մով. նախարար Ճէմալ փաշա եւս շնորհակալութեան եւ բարեմաղթութեան հեռագիր մը ուղղեց նոյն արքիւզքսին պատուաբեր ակնարկութիւններուն համար նկատմամբ Օսմ. նաւատորմի մասնակցութեան : — Երկրագործական եւ առեւտրական նախարար անուանուեցաւ Պոլսոյ երեսփոխան եւ Իթթիհատի կեդրոնին անդամ Ահմէտ Նէսիմի պէյ, Վարչապետին եղբայր եւ Պրուսայի կուսակալ Ապպաս Հալիմ փաշա ալ Հանրօգուտ գործերու նախարար :

Պատերազմական գործողութիւններու վրայ պաշտօնականէ տարբեր աղբիւրներէ տրուած լուրեր խստիւ արգելուեցան : — Զին. զազանիքներ հազորդոյներու, լրտեսներու եւ զաւաճաններու դէմ խիստ օրէնք մը հրատարակուեցաւ, որ բանտարկութիւն, թիապարտութիւն եւ մահու պատիժ կը տրամադրէ յանցաւորներուն : — Ինչպէս անթել հեռագրութեան կազմածներու, նոյնպէս եւ թշնամի լրտեսներու անողը ոստիկանութեան իմացնողներուն պարգեւ խոստացուեցաւ : — Ոսկեպրամի արտածումը արգելուած է : Փախցնողները 3 ամիս պիտի բանտարկուին եւ դրամը պիտի զրաւուի : Ճամբորդները Նլեւմտական նախարարութեան կողմէ իրենց համար որոշուած քանակէն աւելի ոսկեղրամ պիտի չունենան : Գրաւեալ ոսկեղրամին համար արձանագրութեան երկու թուղթ պիտի արուի, մին աէրոջ յանձնուելու համար, միւսը պահուելու համար : — Ոճրի կամ եղեռնի համար բանտարկուածներէն անոնց որ իրենց պայմանաժամուն 3/4ը լրացուցած են՝ ներուած շնորհուեցաւ, կրկնութեան պարագային պատժուելու պայմանով : — Դաւառ թէ ար-

տասնամյան առաքելի նամակներ եւ հեռագիրներ բաց պիտի ըլլան, եւ միայն Թրքերէն, Արաբերէն, Յոսիսերէն, Գերմաներէն եւ Իտալերէն լեզուով: Արժէքաւոր եւ թղթատարական չէքեր պարունակող նամակներ, պայմանով որ կարճ ըլլան եւ զին տեղեկութիւն չհաղորդեն, կրնան գոցուիլ՝ նախապէս ցուցուելէ ետեւ: — Օտար երկրի հետ թղթատարական չէքի գործողութիւնները դադարած են: — Տէտէ ազաճի ճամբով եւ երկաթուղիով արտասահմանէ եկողներ Սիրքէճի միայն պիտի ելլեն եւ նոյն գծով արտասահման ուղեւորողներ Սիրքէճիէ միայն պիտի մեկնին:

Պելկրասի Օսմ. ղեսպանը շաբաթ մայրաքաղաքս եկաւ, ի մօտոյ կ'սպասուին Փարիզի, Լոնտոնի եւ Փեթրոկրատի ղեսպաններն ալ: Պերլինի ղեսպանը Կայսրէն բանակետող հրաւիրուեցաւ: — Հանր. Պարտքի Վարչութեան Յոսիս. եւ Անգլ. պատուիրակները, Ներքին գործերու նախարարութեան խորհրդական Մր. Կրէյվը, Մաքսային խորհրդական Սըր Բրոֆֆըրա, Դատական խորհրդական Սըր Քլարք, Տէֆթէրհանէի խորհրդական Մ. Լըփէօն, Ելեւմտական բարենորոգումներու յանձնաժողովի անդամ Մ. Սէլիէն եւ ընդհ. քննիչ Մոնրէալ, Պելճ ղեսպանը, եւն. մեկնեցան: — Օսմ. Պանքայի նոր թղթագրամներէն առաջին տպագրութեան կեղծը գտնուած է եւ դրամատունը առաջին տպագրութենէն ունեցողներուն հրաւեր կ'ուղղէ բերել եւ նորերու հետ փոխանակել: — Պատերազմիկ երկիրներու հպատակներուն գոյքին եւ ստացուածներուն նկատմամբ կատարելի գործողութիւններու համար յանձնաժողով մը կազմուեցաւ:

Պիթլիսի Ռուս հիւպատոսարանն ապաստանած Մոլլա Սէլիմ եւ ընկերը Խալիլ պին Հէմօ, որ մահուան դատապարտուած էին, ամսոյս 4ին առնուած ու կախաղան հանուած են: — Մէրսինի Ռուս հիւպատոսի թարգմանին Ատանայի բնակարանը եւ Մուսուլի Անգլ. հիւպատոսարանը խուզարկուած եւ արգելեալ զէնք գտնուած են: — Իզմիրի նաւահանգիստը փակ է եւ մաքսային գործողութիւններու կեդրոնը Ուրլա փոխադրուած է: — Էրզրումի նոր կուսակալ Թահսին պէյ իր պաշտօնատեղին ժամանած է: — Դաւառային քանի մը քաղաքներ զին. իշխանութիւններու կողմէ զբաւեալ իրենց

իրեղէնը բանակին կը նուիրեն եւ կը խոսանան հիւանդանոցներ հայթայթել:

Հայկական. Խառն ժողովը որոշեց Պ. րիարքական երկու շրջաբերականով ազգը առաջնորդներն հրաւիրել որ երկրին ներկայ տաքնապալի վիճակին մէջ լրջութեամբ ու յոգեւորութեամբ իրենց հայրենասիրական պարտքը կատարեն: Այս շրջաբերականները շատ գնահատուեցան տեղային մամուլէն: Որոշեց նաեւ այրիախնամ եւ որբախնամ մարմինն առաջարկելով, Օսմ. բանակին 10,000 զոյգ գուլպան, նուիրել Կիլիկիոյ այրիներուն ձեռամբ պատրաստուած: — Երկուշաբթի հեռագրով եւ Օսմ. Պանքայի միջոցով դրամական նպաստ ղրկուեցաւ Էրզրում տեղւոյն առաջնորդարանին խընդրանքով: — Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցը 10 անկողին արամադրած է Օսմ. ղինուորներու համար: — Այլեւայլ կտակներու արդիւնքէն գոյացած 190 ոսկիի գումար մը ղրկուած է Էջմածին վան Կեղր. եւ Սանդխտեան վարժարաններուն համար:

ԽՍԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Ի տես դրամական այն մեծ զոհողութիւններուն, զորս ներկայ պարագաներուն տակ ստիպուած ենք ընել Առեւտրեւ ծաւալով եւ պարունակութեամբ իր սովորական դիրքին մէջ պահելու համար, վստահ ենք թէ իսկոյն պիտի հասկցուի հետեւեալ ազգին կարեւորութիւնը եւ թէ մեր լարեկամները հաւատարմօրէն պիտի կատարեն իրենց ինկած բաժինը ի նպաստ թերթիս:

Յառաջիկայ Յունուար 1է սկսեալ Առեւտրեւ պիտի ղրկուի այնպիսիներու միայն որոնք նախապէս նորոգած են իրենց բաժանորդագրութիւնը կամ թերթ ապսպրած են 1915ի համար:

Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն ալ կ'ընդունուի, 20 դահեկան, 5 ֆրանք, 1 տուար: Տարեկան բաժնեդէլին է 40 դահեկան, կամ 10 ֆրանք, կամ 2 տուար:

مدیر مسئول — صموئيل ق. هاروتیونیان

ՏՊԱԳՐԻՉ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Յ. ՄԱՅՔԵՆՍԵԱՆ

Պոլսի Հատու, Կ. Պոլիս

ՌԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

15ի Կիրակնօրեայ դասագիրքը պիտի
տարակուրի այս տարուան պէս: Զանք
լիկի չխնայուի եռամսեայ հատորները ա-
օգտակար եւ շահեկան ընծայելու հա-
փոքրերու թէ մեծերու:

Եռամսեայ հատորները պիտի ղրկուին միայն
նոյն օրոնք կ'ապսպրեն և դրամը կանխիկ կը
պահեն, կամ ժամանակին հրահանգ կու տան Մր.
առի որ փոխարժէքը իրենց հաշուոյն անցուի:
ման ապսպրանք հասած ըլլալու է մինչեւ
եմբեր 15, որպէս զի գիրքերը ղրկուին ժա-
նակին:

Գինն է 50 փարա (փոսթի ծախքով):
15էն 30 հատորներ մէկ հասցէի ուղղուին,
էլ առ հարիւր զեղչ պիտի ըլլայ, 31էն 100 հա-
տոր համար 20 առ հարիւր, իսկ 100էն աւելիի
հար 25 առ հարիւր:

Յանձնարարութիւնք պէտք է ղրկուին առ
Մատթէոսեան Պայպըլ Հառու, Կ. Պոլիս:

15Ի ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴԱՍԵՐՈՒՆ
ՈՍԿԵՂԷՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒՆ

արտերը պիտի ղրկուին ուղղներուն:
քարտ պարունակող մէկ տրցակը 20
ա է, 10 տրցակը 3 դահեկան, կամ
տրցակը 25 դահեկան: Այս դրամը
Ժատարի ծախքին համար է միայն:

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

ԿԻՐԱԿԻ, Նոյ. 15

ՅԵՐԱ. — Այնպէլ 2էլմէ. Որ. Երրորդութիւն եկե-
թամ 10 (Ը. Ե.). Վեր. Ա. Պ. Շմառնեան:

ԵԼՏԻԿ ՓԱՇԱ. — Ամերիկեան վարժարան. Հանկայի
եցի. ժամ 10 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Ա. ձեհիզեան:

ՊԱՅՊԵՂ ՀԱՌԻՍ. — Յիննսնըլար Եոգուշու. Էմանուէլ
եցի. ժամ 10.30 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան:

ՍԳԻԻՏԱՐ. — Ամերիկեան Գոլէմին մատուոյ. ժամ
Ը. Ե.). Տիար Ս. Վարժապետեան:

ԽԱՍԳԻԻՂ. — ժամ 7 (Ը. Թ.). Պառ. Բ. Պետրոսեան:

ՊՅԱՃԸ ԳԻԻՂ. — Գորիկեան բնակարան. ժամ
Ե.). Պառ. Կ. Յ. Բերդեան:

Հոկտեմբերի մէջ ընդունուած են հետեւեալ
դրամներն, որոց համար ունինք խորին շնոր-
հակալութիւններ:

Վեր. Կ. Մ. Մելքոնեան Թէմրան 216,
Տիար Ս. Աղքատիկեան, Կ. պոլիս իր երկու
քոյրերուն ի նպաստ 80, Տոք. Նաղդաշեան 40,
երկու որբուհեաց ի նպաստ Տոք. Ա. Թօփճեան
216, Պատ. Ս. Աղեքսանդրեան Գարառի օրց.
108, Տիար Գ. Մարտիրոսեան, Ուրֆա օրց.
21, Տիար Կ. Գոճաեան, Մէրզիֆուն օրց. 108,
Որբուհիի մը ի նպաստ, Պանտրմա 324, Տիկին
Թագուհի Պարութճեան հաստատութիւնս այցե-
լելով 20, Վեր. Տ. Գունտագճեան, Բէսապ,
օրց. 108, Տիար Տ. Մանասեան 5, օրց. վա-
ճառեալ 5, Պատ. Ս. Աղասեան, Թամլըզ 2
օրց. 12, Գերմանիայէ մանտափոսթով 99¹/₄,
Մալկարա Տիար Վ. Ն. Քօքմանեան 25, «Մալի
Քնար», Անգղիա, Տիար Ս. Կ. Սուքիասեան
588: Բոլորը այսքան եւ մենք ունեցանք Հոկ-
տեմբերի մէջ 8,592 դահ. ծախք: Հարկաւ ի վեր-
ջոյ մենք եւս պիտի ստիպուինք, փոխանակ
50ի միայն 10-15 հատ վճարող սանուհիներ պա-
հել, մինչեւ անցնին տնտեսական եւ այլ տագ-
նապներ: Ճամբաներն գոցուած են ծովու կող-
մանէ, ուստի հնար չի պիտի ըլլայ օրացոյցի
ծրարներն ժամանակին տեղերնին հասցնել, եւ
արդէն ճամբայ հանուածներն կարծենք կամ
քնաւ տեղերնին չի պիտի հասնին եւ կամ շատ
ուշ: Այս մեզի մտահոգութիւն կը պատճառէ,
քանզի օրացոյցի հասոյթը հաստատութեանս հա-
մար մեծ կարեւորութիւն ունի: Ստիպեալ պիտի
ծանրանանք Պոլսոյ եւ շրջակայի եկեղեցեաց և
բարերար անձնաւորութեանց վրայ եւ պիտի
լինդրենք խոնարհաբար որ բացառաբար աւելի
առատաձեռն գտնուին հաստատութեան մը, որ
բուն պայքար մղելով 40 տարի ապրեր է եւ
կ'ուզէ զեռ ապրիլ: Կ'սպասենք որ երկուողով
մը ծանուցուի մեզի թէ քանի՞ հատ օրացոյց
ղրկելու ենք: Փոխարժէքը կրնայ վճարուիլ
Պայպըլ Հառու Տիար Վ. Յ. Մատթէոսեանի:

Գ. ՊԱՆՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՏՈՒԹ. Ն. ՏԱՂԱԻԱՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ ԳՐԻՍ-
ՏՈՆԷԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԸԶԸԼ-
ՊԱՇՆԵՐՈՒ ԱՂԱՆԴԻՆ վրայ Անեսաքերի մէջ
հրատարակուած շահեկան յօդուածաշարքը գըր-
քոյկի ձեւով ալ հրատարակուեցաւ եւ կը ծախ-
ուի Յ. Մատթէոսեան գրատան մէջ ի Պայպըլ
Հառու: Գին 3 դահեկան:

ՕՇԱԿԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Օշական Գերականէն անմիջապէս վերջը, մանկան ձեռք տուելիք Առաջին Ընթերցարանն է։ Նիւթերը ընտրուած են տղոց ամենօրեայ կեանքին հետ յարաբերութիւն ունեցող դէպքերէ եւ առարկաներէ, ու դասաւորուած են աստիճանական զարգացման ուղղութեամբ։

Գործածուած թուղթին ընտրութիւնը, պատկերներու ներութիւնը եւ ամբողջ գործին տպագրութեան ու կազմին տրուած մասնաւոր խնամքը գերազանց դիւրի մը կուտան ՕՇԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻՆ։

Էջ 124 .==. ՊԱՏԿԵՐ 52 .==. ԳԻՆ 4 ՂՐՇ.

Կը վաճառուի Պոլսոյ եւ Գաւառի բոլոր գրատոններուն մէջ

Վարժարաններու տնօրինութեանց նմոյշ մը կը ղրկուի 2½ դէկտեմբերի նամակադրոշմի փոխարէն

Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ, Կ. Պոլիս, Պայպը Հատու։

ՄԱՆԿԱՆՑ

ՅԱՐԳԵԼԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կը ծանուցանենք թէ, նկատելով որ տա-
րեկան 6 դահ. բաժանորդագինով անկարելի է
Աւեսաբեր Մանկանցի հրատարակութեան ծախ-
քերը գոցել, յառաջիկայ 1915 Յունվարէ սկսեալ
այս ամսաթիւերին տարեկան բաժանորդագինը
պիտի ըլլայ թուրքիոյ համար 8 դահեկան, եւ
ուրիշ երկիրներու համար 10 դահեկան։

Կը յուսանք թէ բաժանորդագնի վրայ եւ-
ղած այս փոքր յաւելումը արդեւք պիտի չըլլայ
այս թիւերին յառաջիկայ տարի աւելի չատ-
թուով բաժանորդներ ունենալուն։ Խմբագրու-
թիւնը իր կողմանէ ջանք պիտի չխնայէ ամէն
թիւի համար ապահովելու ճոխ եւ շահեկան պա-
րունակութիւն մը, եւ կը յուսայ թէ գեոատի

բաժանորդներն ալ ամէն ճիգ պիտի ընեն իրենց
չըջանակներէն նոր բաժանորդներ դռնելու յա-
ռաջիկայ տարուան համար։

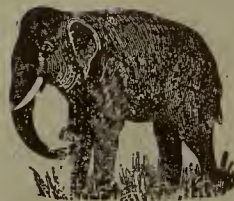
ԽՄԲ. «ԱԻԵՏ» ՄԱՆԿ.

ԹԵՅ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

ՀՈՏԱԻՏ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ՍՆՆԴԱՐԱՐ

Փնտռեցէք սոյն «Փիղ» մարքայով թէյերը
Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներու թէյավաճառնե-
րուն քով։ Կեդրոնատեղի Պահէ Գարու, Սա-
տրգիէ խանին անկիւնը

Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ, ՈՐԴԻ ԵՒ ԸՆԿ.

Վ. Ա. Ճ. Ա. Ս. ՈՒՆԵՐ

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ձեռքէ կը ծախուի համար 40 փարայի